

RAPORT Z WIZYTACJI (ocena programowa)

**dokonanej w dniach 11-12 kwietnia 2015 roku na kierunku *turystyka i rekreacja*
prowadzonym w obszarze nauk społecznych, nauk przyrodniczych oraz nauk medycznych i
nauk o zdrowiu oraz nauk o kulturze fizycznej, na poziomie studiów pierwszego i drugiego
o profilu ogólnoakademickim
na Wydziale Studiów Stosowanych w Wyższej Szkole Gospodarki w Bydgoszczy**

przez zespół oceniający Polskiej Komisji Akredytacyjnej w składzie:
przewodnicząca: prof. dr hab. Wanda Gaczek – członek PKA
 prof. dr hab. Danuta Strahl – członek PKA
 dr hab. Beata Pluta – ekspert PKA
 mgr Beata Sejdak – ekspert PKA ds. formalno-prawnych
 Dawid Knara – ekspert PKA ds. studenckich

Krótką informacją o wizytacji

Ocena jakości kształcenia na kierunku *turystyka i rekreacja* prowadzonym na Wydziale Studiów Stosowanych Wyższej Szkoły Gospodarki w Bydgoszczy została przeprowadzona z inicjatywy Polskiej Komisji Akredytacyjnej w ramach harmonogramu prac określonych przez Komisję na rok akademicki 2014/2015. PKA po raz drugi oceniała jakość kształcenia na ww. kierunku w związku z upływem okresu obowiązywania oceny pozytywnej, wyrażonej w Uchwale Prezydium PKA nr 263/2009 z dn. 23.04.2009 r. (szczegółowe informacje zawiera **załącznik nr 3** raportu).

Wizytacja została przygotowana i przeprowadzona zgodnie z obowiązującą procedurą. Zespół Oceniający PKA poprzedził wizytację zapoznaniem się z *Raportem Samooceny* przekazanym przez władze Uczelni. Wizytacja rozpoczęła się od spotkania z Władzami Uczelni oraz Wydziału, natomiast dalszy przebieg wizytacji odbywał się zgodnie z ustalonym harmonogramem.

W trakcie wizytacji odbyły się spotkania ze studentami, pracownikami, w tym nauczycielami akademickimi prowadzącymi zajęcia na ocenianym kierunku studiów, interesariuszami zewnętrznymi oraz osobami odpowiedzialnymi za wewnętrzny system zapewnienia jakości kształcenia. Przeprowadzono hospitację zajęć, oceniono wylosowane prace dyplomowe oraz prace etapowe oraz przeprowadzono wizytację bazy dydaktycznej i socjalnej wykorzystywanej w procesie dydaktycznym. Eksperci Zespołu Oceniającego wielokrotnie wymieniali swoje uwagi dotyczące pozyskanych informacji, pozostały czas wykorzystywano na pracę własną. Przed zakończeniem wizyty dokonano wstępnych podsumowań przydzielonych zadań, sformułowano wstępne uwagi i zalecenia, o których Przewodnicząca Zespołu poinformowała władze Uczelni oraz Wydziału na spotkaniu podsumowującym wizytację.

Załącznik nr 1 Podstawa prawna oceny jakości kształcenia

Załącznik nr 2 Szczegółowy harmonogram przeprowadzonej wizytacji

Kryterium 1. Koncepcja rozwoju ocenianego kierunku sformułowana przez jednostkę. 1.1).

Opracowanie strategii rozwoju Uczelni, zgodnie z §13 Statutu Wyższej Szkoły Gospodarki w Bydgoszczy należy do kompetencji Kolegium. Uchwała Kolegium z dnia 25.09.2012 zatwierdziła Strategię rozwoju WSG w Bydgoszczy na lata 2012-2016, która została przygotowana

przez Zespół ds. Opracowania Strategii powołany Zarządzeniem Kanclerza nr 23/2010/2011 z dnia 04.07.2011 r.

Dokument *Misja i strategia Wydziału Studiów Stosowanych na lata 2013-2016* oraz zatwierdzona Uchwałą Kolegium WSG z dnia 11.02.2014 r. *Strategia Rozwoju Katedry Gospodarki Turystycznej Wyższej Szkoły Gospodarki na lata 2012-2016* zatwierdzona została we wrześniu 2014 r.

Zgodnie ze Strategią Wyższej Szkoły Gospodarki w Bydgoszczy misja zakłada, że Uczelnia jest „... to instytucja funkcjonująca w oparciu o model uniwersytetu przedsiębiorczości i zarządzana w oparciu o model organizacji uczącej się”. W strategii przyjęto prawidłowe założenia i ustalono pięć powiązanych z misją celów strategicznych. Wśród tych celów warto podkreślić cel 3. *Modernizacja oferty dydaktycznej i wprowadzenie nowego produktu edukacyjnego ... , zdywersyfikowanej dla pierwszego i drugiego stopnia studiów* oraz cel 4. *Stworzenie autorskiego i innowacyjnego systemu kształcenia, opartego na założeniach elastyczności, aplikacyjności oraz uzawodowienia*. Strategia Wydziału Studiów Stosowanych na lata 2013-2016 zakłada realizację trzech celów strategicznych: 1) *zapewnienie wysokiej jakości kształcenia i wychowania, zgodnie z ideą przedsiębiorczości*; 2) *stałe podnoszenie poziomu działalności badawczo-rozwojowej*; 3) *rozszerzenie współpracy z otoczeniem społeczno-gospodarczym*. Cele te wyraźnie nawiązują do podnoszenia jakości kształcenia również na ocenianym kierunku.

Jednostką koordynującą kierunek *turystyka i rekreacja* jest Katedra Gospodarki Turystycznej powołana we wrześniu 2014 r., która została przekształcona z Instytutu Gospodarki Turystycznej i Geografii WSG. Obecnie Katedra funkcjonuje w ramach Instytutu Ekonomii i Zarządzania na Wydziale Studiów Stosowanych Uczelni. Przyjęta koncepcja kształcenia ocenianego kierunku jest powiązana z jakością kształcenia i nawiązuje do Strategii Rozwoju Instytutu GTiG, gdzie określono krótkoterminowe cele strategiczne nadal obowiązujące. Są to między innymi takie cele, jak: 1) *przygotowanie oferty dydaktycznej dopasowanej do potrzeb rynku pracy, bazującej na właściwej kadrze specjalistów* oraz 4) *współpraca z otoczeniem zewnętrznym*.

Strategia Rozwoju Instytutu GTiG (obecnie Katedra Gospodarki Turystycznej), Strategia Rozwoju Wydziału Studiów Stosowanych i Strategia Rozwoju Uczelni mają wspólny horyzont czasowy (do 2016 r.), a przyjęte cele strategiczne tych instytucji są ze sobą wystarczająco powiązane. Założona koncepcja kształcenia na kierunku *turystyka i rekreacja* jest powiązana z misją Uczelni, Wydziału Studiów Stosowanych oraz Katedry Gospodarki Turystycznej.

Oferta dydaktyczna kierunku *turystyka i rekreacja* może być uznana za wystarczająco elastyczną. Układ przedmiotów na studiach pierwszego stopnia w profilu ogólnoakademickim obejmuje pięć modułów, w tym także moduł kształcenia praktycznego, w którym realizowane są wartościowe dla kształtowania zakładanych efektów umiejętności. praktyki branżowe. W ramach ocenianego kierunku studia kończące się tytułem zawodowym licencjata oferują trzy specjalności: *turystyka, hotelarstwo i gastronomia* oraz *wellness i turystyka uzdrowiskowa*. Różnice między tymi specjalnościami są wystarczająco wyartykułowane, a ich oferta owiązana z potrzebami rynku pracy. Studia magisterskie oferują aż dziewięć specjalności (*turystyka międzynarodowa, hotelarstwo, menadżer sportu, gastronomia i catering, odnowa biologiczna i turystyka zdrowotna, zarządzanie personelem, usługi transportowe i logistyka, zarządzanie turystyką, gospodarka turystyczna*). Sześć z wymienionych specjalności znajduje się w ofercie jedynie na studiach niestacjonarnych, a tylko trzy pierwsze z wymienionych oferowane są na studiach stacjonarnych i niestacjonarnych. Różnice między absolwentami specjalności, szczególnie w ofercie dla studiów niestacjonarnych mogą być trudne do wypunktowania. Wydaje się, że jednostka koordynująca powinna przygotować dokładną charakterystykę absolwenta kierunku *turystyka i rekreacja* każdej oferowanej, szczególnie na drugim stopniu studiów, specjalności.

Koncepcja kształcenia jest wystarczająco elastyczna. Treści przedmiotów modułów kierunkowych oraz treści tzw. tematycznych modułów specjalistycznych mogą być modyfikowane i dostosowywane do potrzeb wynikających ze zmian otoczenia społeczno-gospodarczego.

1.2).

W procesie ustalania koncepcji kształcenia aktywnie uczestniczą interesariusze wewnętrzni: władze uczelni, nauczyciele prowadzący zajęcia na kierunku *turystyka i rekreacja*, głównie pracownicy Katedry Gospodarki Turystycznej oraz studenci. W procesie tym uczestniczyli i uczestniczą nadal także interesariusze zewnętrzni – gestorzy rynku usług turystyczno-rekreacyjnych funkcjonujący w Bydgoszczy i okolicznych miejscowościach, którzy stanowią grupę potencjalnych pracodawców dla przyszłych absolwentów.

Na Wydziale działa Rada Programowa Interesariuszy ds. opiniowania kształcenia na kierunku *turystyka i rekreacja*, w skład której wchodzi 10 pracodawców z sektora turystycznego i rekreacyjnego, pracownicy Katedry Gospodarki Turystycznej, studenci kierunku oraz osoby uczestniczące w pracach utworzonej organizacji Kreator Innowacyjności InLab. Rada Programowa spotyka się dwa razy w semestrze. Podczas wizytacji ZO PKA udostępniono umowy partnerstwa strategicznego podpisane przez WSG w Bydgoszczy z pracodawcami oraz protokoły z zebrań Rady Interesariuszy z lat 2012-2014. Działania podejmowane przez interesariuszy zewnętrznych, głównie przekazywane uwagi praktyczne, doprowadziły do podjęcia wielu przedsięwzięć dydaktycznych, m.in.: wprowadzenie zajęć warsztatowych z systemów rezerwacyjnych, uruchomienie nowego przedmiotu na studiach I stopnia – *Informacja turystyczna*. Ponadto interesariusze zewnętrzni pośrednio oddziaływali na koncepcję kształcenia przez współpracę na linii nauka-przedsiębiorcy. W wyniku tej współpracy zainicjowano projekt zarządzania produktem sieciowym *Turystyka wspólna sprawa*, wprowadzono klaster turystyczny obszaru Bydgoszcz-Inowrocław-Toruń oraz kartę aglomeracyjną BIT.

Pracodawcy podczas spotkania z ZO zwrócili uwagę na konieczność większego nasycenia programu kształcenia treściami praktycznymi dotyczącymi m.in. komercjalizacji produktu turystycznego oraz położenie większego nacisku na kształtowanie kompetencji „miękkich” studentów.

Studenci kierunku *turystyka i rekreacja* biorą udział w procesie określenia koncepcji kształcenia poprzez swoich reprezentantów w Senacie WSG w Bydgoszczy, a także poprzez wyrażanie opinii dotyczących programów kształcenia. Zgodnie z uzyskanymi informacjami, w Uczelni nie funkcjonują rady wydziałów. Wynika to z prawa przysługującego uczelni niepublicznej do kształtowania organów kolegialnych oraz zakresu ich kompetencji, które reguluje art. 60 Ustawy *Prawo o szkolnictwie wyższym*. Z tego powodu studenci nie posiadają reprezentacji na poziomie Wydziału Studiów Stosowanych.

Reprezentanci studentów aktywnie uczestniczą w posiedzeniach Senatu. Z przedstawionej w trakcie wizytacji dokumentacji wynika, że studenci posiadali co najmniej 20% mandatów w składzie Senatu. Potwierdzono to także w rozmowie z przedstawicielami Samorządu Studenckiego. Samorząd przesyła pisemne opinie dotyczące programów i planów studiów, a także opiniował opis zakładanych efektów kształcenia. W ostatnich latach odbywało się to przed rozpoczęciem każdego roku akademickiego. Przedstawione w trakcie wizytacji opinie były pozytywne.

W czasie spotkania z Zespołem Oceniającym PKA studenci byli podzieleni co do oceny programu studiów oraz możliwości wpływu studentów na koncepcję kształcenia na kierunku *turystyka i rekreacja*. Część uczestników w trakcie spotkania zgłaszała uwagi pod adresem różnych aspektów kształcenia, co zostało opisane przy kolejnych kryteriach oceny programowej. Część studentów stwierdziła, że studia spełniają ich oczekiwania. Nie wszyscy uczestnicy spotkania zdawali sobie sprawę z możliwości zgłaszania poprzez ankiety uwag dotyczących programu i tylko niektórzy studenci skorzystali z takiej możliwości. Zaleca się Jednostce dalsze działania uświadamiające studentów, co do prawa i narzędzi wyrażania opinii poprzez ankiety. Działania te mogą przykładowo mieć formę szkoleń na temat praw i obowiązków studenta organizowanych dla nowo przyjmowanych studentów.

Ocena końcowa 1 kryterium ogólnego

w pełni

Syntetyczna ocena opisowa stopnia spełnienia kryteriów szczegółowych

1.1) Koncepcja kształcenia kierunku *turystyka i rekreacja* jest powiązana z misją Uczelni oraz Strategią Rozwoju Wydziału Studiów Stosowanych i obecnej Katedry Gospodarki Turystycznej. Cele dokumentów strategicznych Jednostek uwzględniają potrzeby rozwoju kierunku *turystyka i rekreacja* oraz kładą duży nacisk na podnoszenie jakości kształcenia, a także współpracy z otoczeniem społeczno-gospodarczym.

Różnorodność oferty kształcenia jest bardzo duża. Wydaje się, że na studiach magisterskich może pojawiać się niebezpieczeństwo powtarzania treści na poszczególnych specjalnościach niestacjonarnej formy studiów. Przyjęty układ modułów przedmiotowych jest wystarczający dla zapewnienia możliwości modyfikacji treści przedmiotów.

1.2) W procesie przygotowywania koncepcji kształcenia kierunku *turystyka i rekreacja* aktywnie uczestniczą interesariusze wewnętrzni – pracownicy prowadzący zajęcia i studenci oraz interesariusze zewnętrzni. Na Wydziale działa Rada Programowa Interesariuszy ds. opiniowania kształcenia na kierunku. W skład tej Rady wchodzi 10 pracodawców związanych z sektorem turystycznym. Opinie przekazywane przez interesariuszy zewnętrznych pozwalają wprowadzać nowe przedmioty i nowe metody dydaktyczne. Udział studentów, a także absolwentów kierunku w opiniowaniu programu kształcenia – głównie treści kształcenia i ich nasycenia efektami praktycznymi – powinien być zwiększony.

Kryterium 2. Spójność opracowanego i stosowanego w jednostce opisu zakładanych celów i efektów kształcenia dla ocenianego kierunku oraz system potwierdzający ich osiągnięcie

2.1)

Kierunek *turystyka i rekreacja* ma charakter kierunku międzyobszarowego. Efekty kształcenia przyporządkowano do obszaru *nauk społecznych* w dziedzinie *nauki ekonomiczne*, dyscypliny naukowej: *ekonomia, nauki o zarządzaniu*; obszaru *nauki przyrodniczych* w dziedzinie *nauki o Ziemi*, dyscypliny *geografia*; obszaru *nauk medycznych i nauk o zdrowiu oraz nauk o kulturze fizycznej* w dziedzinie *nauk o kulturze fizycznej* (Uchwała Senatu Nr 16/2011/2012 z dn. 26.06.2012, wymóg określony w §8 pkt.1 rozporządzenia MNiSW z dnia 03.10.2014 w sprawie warunków prowadzenia studiów na określonym kierunku i poziomie kształcenia został spełniony).

Wytyczne dotyczące tworzenia, w tym konstruowania programów kształcenia i planów studiów zostały określone w Uchwale Kolegium z dn. 06.03.2012 ze zmianami wprowadzonymi Uchwałą Kolegium z dn. 27.08.2013 r.

Uchwała Senatu Nr 16/2012/2013 z dn. 18.06.2013 zatwierdziła efekty kształcenia dla kierunku *turystyka i rekreacja* na poziomie studiów I i II stopnia dla profilu ogólnoakademickiego. Plany i programy studiów od roku akademickiego 2013/2014 dla ocenianego kierunku studiów zatwierdzono Uchwałą Senatu Nr 17/2012/2013 z dn. 18.06.2013 r.

Na studiach I i II stopnia kierunku *turystyka i rekreacja* w ogólnoakademickim profilu kształcenia podział efektów kształcenia według proponowanych obszarów był następujący:

- **studia pierwszego stopnia:** obszar *nauk społecznych* (40%), obszar *nauk przyrodniczych* (40%), obszar *nauk medycznych, nauk o zdrowiu oraz nauk o kulturze fizycznej* (20%),
- **studia drugiego stopnia:** obszar *nauk społecznych* (38%), obszar *nauk przyrodniczych* (43%), obszar *nauk medycznych i nauk o zdrowiu oraz nauk o kulturze fizycznej* (19%).

W ofercie edukacyjnej dla kierunku *turystyka i rekreacja* WSG w Bydgoszczy założone kierunkowe efekty kształcenia dla profilu ogólnoakademickim są zgodne z przyjętym celem kształcenia. Koncepcja zakłada, że celem kształcenia na ocenianym kierunku jest przygotowanie specjalistów zdolnych do organizowania i samodzielnego zarządzania przedsiębiorstwami turystycznymi, rekreacyjnymi i sportowymi, a jednocześnie posiadających umiejętności przygotowywania i prowadzenia badań naukowych. Koncepcja kształcenia zakłada przyswojenie przez studenta wiedzy o charakterze interdyscyplinarnym oraz nabycie specjalistycznych

umiejętności uzyskanych między innymi dzięki profilowaniu sylwetki absolwenta w ramach wybieranych specjalności.

Zespół Oceniający uznał, iż efekty kształcenia są właściwie osadzone we wskazanych dziedzinach i dyscyplinach naukowych. Dla studiów I stopnia określono 11 efektów wiedzy i 11 efektów umiejętności oraz 7 efektów kompetencji społecznych. Dla studiów II stopnia wskazano 11 efektów wiedzy, 10 efektów umiejętności oraz 7 efektów kompetencji społecznych. Opis efektów jest zasadny i dobrze charakteryzuje absolwenta kierunku *turystyka i rekreacja*.

Nie zostały określone efekty kształcenia dla prowadzonych specjalności na poziomie I i II stopnia studiów, podano jedynie cele i efekty kształcenia dla każdego przedmiotu. W opinii ZO warto wskazać jeszcze na powiązania zachodzące między efektami specjalnościowymi, a kierunkowymi.

Przedstawione w opisie efekty kierunkowe wychodzą naprzeciw oczekiwaniom rynku pracy, co potwierdzają interesariusze zewnętrzni współpracujący z Uczelnią. Stwierdzono spójność pomiędzy efektami kierunkowymi i efektami poszczególnych przedmiotów. Spójność tę potwierdza matryca pokrycia efektów kierunkowych oraz analiza zawartości kart przedmiotów. Efekty przedmiotowe odnoszą się do efektów kierunkowych, które z kolei są spójne z efektami obszarowymi przyjętymi dla koncepcji kształcenia. Opis efektów dla kierunku *turystyka i rekreacja* na poziomie studiów I i II stopnia o profilu ogólnoakademickim jest zgodny z zasadami KKK.

Efekty przedmiotowe zostały ujęte w sylabusach/kartach przedmiotów. Wszystkie efekty przedmiotowe odnoszone są do kategorii wiedzy, umiejętności i kompetencji społecznych. Efekty przedmiotowe rozwijają i uszczegóławiają efekty kierunkowe. Przyporządkowania efektów przedmiotowych do efektów kierunkowych są właściwe.

Studenci wizytowanego kierunku w trakcie spotkania z ZO PKA stwierdzili, że kierunkowe efekty kształcenia i przedstawione w sylabusach modułowe efekty kształcenia są spójne. Duża część uczestników spotkania nie była jednak świadoma funkcjonowania systemu sylabusów. Zaleca się dalsze działania uświadamiające studentów na temat dostępnych narzędzi dydaktycznych, w tym dostępu do elektronicznych sylabusów przedmiotowych. Działania takie mogłyby przyjąć formę szkoleń na temat praw i obowiązków studenta dla nowo przyjętych studentów.

Szczegółowe efekty kształcenia są sformułowane tak, iż rozwijają i konkretyzują efekty kierunkowe i odnoszą się do zakładanych celów kształcenia ocenianego kierunku. Zostały one wyartykułowane w sposób umożliwiający ich osiąganie, a w konsekwencji zapewniają możliwości osiągnięcia zakładanych efektów kierunkowych.

Uczelnia wprowadziła na profilu ogólnoakademickim na I stopniu studiów praktyki zawodowe, określając ich cele, które są zharmonizowane z efektami kierunkowymi. Cele praktyk zostały zorientowane na wykorzystanie wiedzy nabytej w trakcie pierwszego i drugiego roku studiów do rozwiązywania konkretnych problemów. W programie przewidziano praktyki podstawowe i branżowe, dla których zostały właściwie określone efekty kształcenia. Wydział określił efekty kształcenia dla praktyk zawodowych w zakresie wiedzy, umiejętności oraz kompetencji społecznych.

Studenci wizytowanego kierunku w trakcie spotkania z ZO PKA stwierdzili, że przedstawione w sylabusach efekty kształcenia są powiązane z treściami przedmiotów i są osiągalne. Trzeba zwrócić uwagę, że duża część uczestników nie była jednak świadoma funkcjonowania systemu sylabusów.

Studenci mają dostęp do podstawowych informacji o procesie dydaktycznym na platformie Moodle. Za dostęp do platformy jest odpowiedzialna jednostka ogólnouczelniana – Ośrodek Nowych Technologii Edukacyjnych. Ponadto studenci mają indywidualne konta internetowe i po zalogowaniu w systemie *e-learning* mają dostęp do programu kształcenia, w tym do opisu kierunkowych efektów kształcenia oraz sylabusów, a także planów studiów. Informacje o celach, efektach i treściach kształcenia zawarte w sylabusach przedmiotowych przedstawiane są przez

wykładowców w trakcie pierwszych zajęć. Studenci są informowani o celach i efektach kształcenia realizowanych w ramach poszczególnych przedmiotów, otrzymują wykaz literatury podstawowej i uzupełniającej oraz informacje dotyczące sposobu zaliczania przedmiotu. Ponadto dla studentów rozpoczynających naukę na Wydziale organizowane są spotkania informacyjne, w czasie których prezentowane są podstawowe informacje o założonych kierunkowych efektach kształcenia oraz o usankcjonowanych możliwościach wypowiedziania się studentów na temat procesu kształcenia na kierunku *turystyka i rekreacja*.

Zgodnie z informacjami uzyskanymi w trakcie wizytacji Jednostki, dostęp do kierunkowych efektów kształcenia oraz modułowych efektów kształcenia jest zapewniany przez system ENTE. Dostęp do systemu posiada każdy student poprzez indywidualne konto użytkownika. Zdaniem części studentów, sylabusy wszystkich przedmiotów prowadzonych w ramach kierunku są łatwo dostępne. Zgodnie z informacjami uzyskanymi od studentów pewnym ograniczeniem jest zapewnienie dostępu wyłącznie w ramach własnego kierunku studiów. Utrudnia to w pełni swobodny wybór przedmiotu z innego kierunku ponieważ ogranicza łatwość zapoznawania się z efektami kształcenia oraz treściami sylabusów. Zaleca się Jednostce dalsze działania uświadamiające studentów o dostępnych narzędziach dydaktycznych.

Bariera w dostępie do modułowych efektów kształcenia to także ograniczenie dostępu dla osób nieposiadających statusu studenta Uczelni, przykładowo osób rekrutujących się na studia. Jednostka nie prezentuje również kierunkowych efektów kształcenia na żadnej stronie internetowej. Zaleca się, aby kierunkowe efekty kształcenia były dostępne w portalu rekrutacyjnym Uczelni, co pozwoli lepiej przedstawić sylwetkę absolwenta potencjalnym kandydatom na studia.

2.2).

Analiza opisów kierunkowych efektów kształcenia oraz celów i efektów przedmiotowych zamieszczonych w sylabusach potwierdza, iż są one opisane w sposób zrozumiały, co ułatwia ich sprawdzalność. Do opisu efektów wykorzystano odpowiednie czasowniki: *student zna zasady funkcjonowania rynku turystycznego, zna podstawowe funkcje turystyki i rekreacji, zna szczegółowe uregulowania prawne regulujące działalność przedsiębiorstw turystycznych i rekreacyjnych, potrafi rozpoznawać i analizować zjawiska ze sfery turystyki i rekreacji, rozróżnia, dostrzega różnice, jest zdolny do*. Taki sposób opisu sprawia, że efekty mogą być sprawdzalne. Efekty kierunkowe są sprawdzalne poprzez efekty przedmiotowe, których nie tylko suma, ale i ich synergia daje możliwość sprawdzenia końcowych efektów kierunkowych.

W trakcie spotkania z ZO PKA studenci wizytowanego kierunku, którzy mieli wiedzę o systemie sylabusów stwierdzili, że przedstawione w sylabusach efekty kształcenia są formułowane w sposób zrozumiały i sprawdzalny. Analiza własna dokumentacji efektów kształcenia opisanych w sylabusach oraz kierunkowych efektów kształcenia potwierdza taką ocenę.

2.3)

System oceny osiągnięć efektów kształcenia realizowany na szczeblu przedmiotów uwzględnia moduł praktyki zawodowej, a także ocenę końcowych efektów kształcenia. System umożliwia pomiar efektów kształcenia z uwagi na rozłożenie efektów kierunkowych na efekty przedmiotowe w zakresie wiedzy, umiejętności i kompetencji społecznych, a następnie przyporządkowanie im odpowiednich sposobów oceny na poszczególnych zajęciach. Regulamin Studiów oraz zarządzenia Rektora i Dziekana określają zasady zaliczenia poszczególnych semestrów oraz całego toku studiów.

Regulamin Studiów (2013) określa także ogólne zasady uzyskiwania zaliczeń i składania egzaminów. Podstawowy poziom weryfikacji efektów kształcenia dotyczy przedmiotów. Zgodnie z Regulaminem nauczyciel akademicki prowadzący przedmiot zobowiązany jest podać na pierwszych zajęciach szczegółowy program wraz z efektami kształcenia, wykazem literatury oraz zasady określające wymaganą formę uczestnictwa w zajęciach, sposób bieżącej kontroli wyników nauczania, tryb i terminarz zaliczeń oraz egzaminów, a także terminy i miejsca konsultacji dla studentów. Podstawą do zaliczenia przedmiotów teoretycznych jest udział i aktywność studenta na

zajęciach, wyniki kontroli wiadomości oraz oceny prac przejściowych z programu zajęć. Przedmioty praktyczne, w tym praktyki zawodowe są weryfikowane na podstawie przeprowadzania sprawdzianów umiejętności praktycznych, co jest właściwe. W trakcie trwania praktyki student wypełnia kartę praktyk dokumentującą przebieg praktyki. Ponadto wsparciem w procesie weryfikacji efektów uzyskiwanych w trakcie praktyki są badania ankietowe studentów. Szczegółowe zasady organizacji praktyk i ich zaliczania zawarte są w *Regulaminie studenckich praktyk zawodowych WSG* przyjętym Zarządzeniem Rektora z dnia 21 września 2012 r. Ponadto system oceny efektów kształcenia jest przedmiotem odpowiednich dokumentów uczelnianych, np. Uchwała Kolegium WSG w Bydgoszczy w sprawie dyplomowania z dnia 23 września 2013 r.

Wskazane sposoby weryfikacji zostały właściwie przyporządkowane do zakładanych efektów przedmiotowych. ZO może stwierdzić, że proces oceniania jest przeprowadzany w sposób właściwy, jednostka stosuje przejrzysty system oceny efektów kształcenia, umożliwiający weryfikację zakładanych celów i ocenę osiągania efektów kształcenia na każdym etapie kształcenia. System ten jest sformalizowany i poprawnie opisany.

Dokumentacja toku studiów związana z potwierdzeniem uzyskania przez studenta zakładanych efektów kształcenia i kwalifikacji, tj. protokoły egzaminacyjne, karty okresowych osiągnięć studenta, dyplomy prowadzona jest prawidłowo. Natomiast w suplementach do dyplomów w pkt. IV dotyczącym Informacji o treści studiów w ust. 3 wskazane jest uzupełnienie wpisów przy semestrach o rok akademicki.

Przechowywanie dokumentacji potwierdzającej osiągnięcie efektów kształcenia przez studentów, w tym prace zaliczeniowe oraz egzaminacyjne odbywa się zgodnie z zasadami archiwizowania wprowadzonymi od roku akademickiego 2012/2013. Szczegółowe wytyczne są zawarte w Instrukcji Prorektora ds. Kształcenia i Studentów, która jest załącznikiem nr 3 do Uchwały Kolegium WSG z dn. 11.09.2012 r. w sprawie *Instrumentów Wewnętrznego Systemu Zapewnienia Jakości Kształcenia*. Zgodnie z powyższą instrukcją nauczyciel akademicki po zakończeniu cyklu zajęć ma obowiązek przechowywania dokumentacji potwierdzającej efekty kształcenia osiągnięte na prowadzonych przez niego zajęciach przez cały cykl kształcenia, natomiast efekty uzyskiwane przez studentów na zajęciach realizowanych w formie *e-learningowej* i *b-learningowej* na platformie ONTE są przechowywane w formie elektronicznej. Uczelnia posiada własne archiwum, w którym przechowywane są teczkі absolwentów przez okres 50 lat zgodnie z wymogami prawa określonymi w § 4 ust. 2 rozporządzenia MNiSW z dnia 14 września 2011 r. w sprawie dokumentacji przebiegu studiów (Dz. U. Nr 201, poz. 1188).

Uczelnia zapewnia niezbędną dostępność informacji na temat stosowanego systemu oceny efektów kształcenia. Kierunkowe i przedmiotowe efekty kształcenia wraz z metodami ich oceny oraz weryfikacji, wewnętrzne regulaminy Uczelni, ponadto plany studiów, sylabusy do poszczególnych przedmiotów wraz z kryteriami oceny prac pisemnych, wypowiedzi ustnych, prac dyplomowych, w tym treści dotyczące całego procesu kształcenia są dostępne za pomocą narzędzi internetowych tj: strona internetowa Instytutu, system administrowania procesem studiowania ISAPS, platforma zdalnego nauczania – „e-WSG”. Platforma jako narzędzie, ułatwia dokumentowanie procesu uzyskiwania efektów kształcenia (prace studentów, etapy realizacji projektów) oraz zwiększa dostępność kadry dydaktycznej poprzez kontakt na forach dyskusyjnych. Oprócz tego ma funkcję repozytorium materiałów dydaktycznych. Informacje podstawowe zamieszczane są w gablotach umiejscowionych na terenie Uczelni oraz przekazywane przez opiekunów roczników studentów i pracowników działu spraw studenckich. Studenci mają zapewniony szeroki dostęp do informacji o toku studiów. Na stronie Uczelni oraz dzięki posiadanej platformie ISAPS, studenci są na bieżąco informowani o aktualnościach dotyczących procesu kształcenia.

Ponadto informacja o efektach kształcenia znajdujących się w sylabusach przedmiotów wraz ze sposobem ich oceny i weryfikacji jest przekazywana studentom przez prowadzących podczas pierwszych zajęć. Dodatkowych informacji można uzyskać od pracowników Dziekanatu.

Dokonując podsumowania stwierdza się, że jednostka stosuje przejrzysty system oceny efektów kształcenia, umożliwiający weryfikację zakładanych celów i ocenę osiągania efektów kształcenia na każdym etapie kształcenia; system ten jest powszechnie dostępny.

W czasie spotkania z Zespołem PKA studenci dobrze ocenili przejrzystość systemu oceniania – część z nich potrafiła wskazać regulamin studiów oraz sylabusy poszczególnych przedmiotów jako źródło informacji o warunkach i sposobach zaliczenia przedmiotu. Regulamin studiów WSG określa prawa i obowiązki studenta, zasady zaliczenia przedmiotu i etapu studiów, w tym sposób obliczania oceny końcowej z przedmiotu, stosowane skale ocen, zasady przenoszenia ocen z zaliczonych zajęć, zasady warunkowego zaliczenia przedmiotów i semestru, a także regulacje dotyczące procesu dyplomowania. Z przedmiotów niekończących się egzaminem studenci uzyskują zaliczenie, natomiast z kończących się większą liczbą form zajęć niż jedna uzyskują ocenę jako średnią z ocen cząstkowych. W przypadku nieuzyskania zaliczenia lub niezdania egzaminu student ma prawo do zaliczenia i egzaminu poprawkowego. Są to standardowe, przejrzyste zasady zaliczenia przedmiotów w całości pozwalające studentowi na egzekwowanie sprawiedliwego oceniania. Pewne zastrzeżenie budzi brak zapisu uprawniającego studenta do wglądu we własne prace cząstkowe w trakcie studiów. W trakcie spotkania z ZO PKA studenci nie zgłaszali uwag w tym zakresie, zaleca się jednak wprowadzenie omawianego prawa do Regulaminu, aby formalnie zagwarantować taką możliwość.

Do każdego efektu kształcenia z kategorii wiedzy, umiejętności i kompetencji społecznych przypisano sposób ich weryfikacji i jest on prawidłowy. Na ocenianym kierunku stosuje się zróżnicowane formy weryfikacji zdobywanych efektów kształcenia. Wykorzystuje się tradycyjne formy weryfikacji (egzamin w formie pisemnej i ustnej, zaliczenia w formie kolokwii, sprawozdań, testów) oraz formy bardziej nowoczesne – prezentacje projektów, np. propozycje rozwiązań szczegółowych oceny atrakcyjności turystycznej. Na ocenianym kierunku o szczegółowych zasadach oraz wyborze formy weryfikacji efektów kształcenia decyduje każdy z prowadzących przedmiot informując o nich studentów na pierwszych zajęciach, co ocenia się pozytywnie. Stosowny zapis dotyczący organizacji zajęć dydaktycznych oraz weryfikacji założonych efektów kształcenia znajduje się w §16 i §17 Regulaminu Studiów.

Studenci wizytowanego kierunku w trakcie spotkania z ZO PKA stwierdzili, że generalnie uzyskują wszystkie efekty kształcenia w trakcie nauki. W większości ocenili, że warto położyć nacisk na umiejętnościach poprzez jeszcze większe upracticznienie zajęć.

Z Regulaminu Studiów wynika, iż zaliczenia są dokonywane w formie i trybie określonym przez prowadzącego zajęcia. Efekty kształcenia w zakresie wiedzy, umiejętności i kompetencji społecznych określone są w sylabusie przedmiotu przez prowadzącego zajęcia, który decyduje o doborze metod i sposobów ich weryfikacji oraz oceny, ponadto informuje studentów o oczekiwanym nakładzie pracy z ich strony mierzonym w systemie punktowym ECTS, warunkach zaliczenia zajęć, w tym zasad oceniania oraz sposobach weryfikacji efektów kształcenia.

Weryfikacja efektów kształcenia odbywa się w zakresie przedmiotu jako sprawdzenie wyników pracy studenta i określenie, czy zostały przez niego osiągnięte zdefiniowane dla tego przedmiotu efekty kształcenia. W systemie oceny prac zaliczeniowych, egzaminacyjnych stosuje się *metody weryfikacji wiedzy*: kolokwia, egzaminy pisemne, egzaminy ustne, testy; *metody weryfikacji umiejętności*: projekt, ćwiczenia praktyczne, terenowe; *metody weryfikacji kompetencji społecznych*: obecność i aktywność na zajęciach, prezentowane postawy poza Uczelnią. Ponadto weryfikacją efektów kształcenia w zakresie *kompetencji społecznych* jest ocena działań i postaw studenta w trakcie odbywanej praktyki zawodowej.

Zasady dyplomowania na kierunku *turystyka i rekreacja* zostały także określone w Regulaminie Studiów (§39-43) oraz uszczegółowione w Uchwale Kolegium WSG z dnia 24 września 2013r. w sprawie *procesu dyplomowania*, a także w Instrukcji Prorektora ds. Kształcenia i Studentów z dnia 1 lipca 2014 r. Podano elementy procesu dyplomowania na I i II stopniu studiów, zdefiniowano przebieg egzaminu dyplomowego oraz określono zasady składania prac

dypłomowych i ich udostępniania. Warunkiem przystąpienia do egzaminu dyplłomowego jest osiągnięćie wszystkich zakładanych kierunkowych efektów kształćenia, złożenie egzaminów i uzyskanie zaliczeń ze wszystkich przedmiotów oraz zaliczenie studenckich praktyk zawodowych przewidzianych w planie studiów, przyjęćie pracy dyplłomowej, uzyskanie wymaganej liczby punktów ECTS, a także brak zaległości finansowych względem Uczelni.

Procedury dotyczące procesu dyplłomowania określają: zasady składania prac dyplłomowych i dokonywanie ich recenzji, przebieg egzaminu dyplłomowego, ponadto wskazują na konieczność sprawdzenia pracy przez system anty-plagiat. W ramach powyższych procedur określono sposób zgłaszania, zatwierdzania, ogłaszania i wyboru tematów prac dyplłomowych oraz zasady powierzania funkcji promotora pracy dyplłomowej nauczycielowi akademickiemu co najmniej ze stopniem naukowym doktora. Można stwierdzić, iż *formalnie* rozwiązania zawarte w ramach stosowanych procedur zapewniają prawidłowy przebieg procesu dyplłomowania.

Egzamin dyplłomowy jest egzaminem ustnym, odbywającym się przed komisją powołaną przez dziekana Wydziału, w skład której wchodzą: dziekan lub inna wskazana przez niego osoba, promotor i recenzent. Egzamin dyplłomowy składa się z prezentacji założeń pracy oraz pytań zadawanych przez promotora i recenzenta. Na podstawie przedłożonej do oceny dokumentacji egzaminu dyplłomowego, ZO PKA rekomenduje włączenie do procedury egzaminowania pytań losowanych przez dyplłomanta z zakresu zagadnień związanych z kierunkiem *turystyka i rekreacja*. Powinno to być uwzględnione szczególnie podczas egzaminu magisterskiego ale wskazane jest także zapewnienie losowania pytań dyplłomowych na egzaminie licencjackim.

Analiza wybranych losowo prac etapowych była niepełna z powodu ograniczonego dostępu do archiwizacji tych prac. W Uczelni obowiązuje od roku akademickiego 2012/2013 instrukcja dotycząca archiwizacji dokumentów potwierdzających osiągnięćie przez studentów efektów kształćenia. Na mocy tej instrukcji nauczyciel akademicki po zakończeniu cyklu zajęć ma obowiązek przechowywania prac studenckich przygotowywanych na prowadzonych przez niego zajęciach przez cały cykl kształćenia dla studiów licencjackich i magisterskich. W trakcie wizytacji udostępniono jedynie wybrane prace etapowe z niekompletną dokumentacją. Pojawiły się braki świadczące o nieodpowiednim ich przeprowadzaniu i archiwizacji. Brakowało informacji o efektach kształćenia, które miały być przy ich pomocy zweryfikowane oraz sposobach ich oceny. Oglądowi poddano więc tylko wybrane karty okresowych osiągnięć studenta oraz protokoły zaliczenia przedmiotu. Dokumenty te nie zostały sporządzane w pełni zgodnie z wymogami rozporządzenia MNiSW z dnia 14 września 2011 r. w *sprawie dokumentacji przebiegu studiów* (Dz. U. Nr 201, poz. 1188), a ich analiza ograniczyła możliwości potwierdzenia, że zakładane cele i efekty kształćenia zostały w pełni zweryfikowane.

Studenci kierunku *turystyka i rekreacja* w trakcie spotkania z ZO PKA stwierdzili, że system oceny efektów kształćenia, w tym także regulacji zawartych w Regulaminie Studiów, umożliwia zmierzenie i ocenę efektów kształćenia na poszczególnych etapach studiów.

Grupa studentów uczestniczących w spotkaniu, będących absolwentami studiów licencjackich, oceniła proces dyplłomowania jako przejrzysty. Część z nich zgłaszała jednak uwagi co do prowadzenia seminariów, które często się nie odbywały. Zaleca się Jednostce większe zwróćenie uwagi na sposób prowadzenia seminariów dyplłomowych na kierunku *turystyka i rekreacja*.

W czasie spotkania z ZO PKA studenci stwierdzili, że wymagania stawiane na zaliczenie przedmiotów są wystandaryzowane, a wszyscy studenci są traktowani w równy sposób. Zdaniem studentów nauczyciele akademickcy przestrzegają zasad oceniania zawartych w sylabusach lub przedstawianych na pierwszy zajęciach. Studenci byli częściowo świadomi, że wymagania ogólne są określone w Regulaminie Studiów, a szczegółowo także w sylabusach poszczególnych przedmiotów.

Studenci kierunku *turystyka i rekreacja* studiów I i II stopnia rezygnują ze studiowania z następujących powodów: problemy z finansowaniem toku studiów (zarówno stacjonarnych, jak i niestacjonarnych), brak możliwości sprostania wymaganiom egzaminacyjnym, utrata pracy, trudności pogodzenia studiów z pracą zawodową, problemy rodzinne, stan zdrowia.

Skala odsiewu jest duża i wynosi na studiach I i II stopnia trybu stacjonarnego i niestacjonarnego, licząc od momentu rozpoczęcia studiów do ich ukończenia w roku akademickim: 2011/2012 – 236 osób, w roku 2012/2013 – 92 osoby, w roku 2013/2014 – 99 osób, a w roku 2014/2015 – 97 osób.

Studenci mają dostęp do informacji dotyczących stosowanego systemu oceny poprzez indywidualne konta internetowe platformy Moodle. System oceny jest precyzyjnie opisany w sylabusach, gdzie jest informacja, jakie minimalne wymagania należy spełnić dla uzyskania oceny bardzo dobrej, dobrej, dostatecznej, podane są także przyczyny uzyskania oceny niedostatecznej. Ponadto w sylabusie wskazane są sposoby weryfikacji każdego przedmiotowego efektu kształcenia.

W Uczelni stosuje się skalę ocen od 2,0 do 5,0. Zaliczenia zajęć dydaktycznych dokonuje prowadzący zajęcia nie później niż w ostatnim tygodniu zajęć w semestrze. W tym samym terminie następuje zaliczenie wykładów z przedmiotów, które nie kończą się egzaminem. Zaliczenia poprawkowe odbywają się w terminie nie kolidującym z innymi zajęciami studenta, uzgodnionym przez prowadzącego zajęcia i zainteresowanego studenta, nie później niż do rozpoczęcia sesji poprawkowej.

Informacje dotyczące stosowanego systemu oceny są zawarte w Regulaminie Studiów, a także szczegółowo opisane w sylabusach przedmiotów. W trakcie spotkania z ZO PKA studenci byli częściowo świadomi, że wspomniane wyżej informacje są zawarte w wymienionych dokumentach. Regulamin nie jest udostępniony publicznie na stronie internetowej Uczelni. Zaleca się niezwłoczne upublicznienie dokumentu, stanowiącego podstawę regulacji procesu kształcenia. Utrudnienia to osobom zainteresowanym podjęciem studiów zdobycie takich informacji i ich porównywanie z innymi szkołami wyższymi. Natomiast dostęp do sylabusów przedmiotów jest zapewniany drogą elektroniczną (prace koordynuje Ośrodek Nowych Technologii Edukacyjnych, ONTE). Brak pełnego dostępu do sylabusów przedmiotowych może stanowić barierę informacyjną dla osób niebędących studentami, w tym także kandydatów na studia.

Na kierunku *turystyka i rekreacja* kształcenie na odległość ma formę wspomagającą proces dydaktyczny i jest prowadzone w formie komplementarnej i kształcenia zdalnego. Kształcenie komplementarne (*b-learning*) jest zaliczone do kategorii zajęć z bezpośrednim udziałem prowadzącego i odbywa się w siedzibie Uczelni. Z kolei kształcenie na odległość (zajęcia z pośrednim udziałem prowadzącego – *e-learning*) jest realizowane z wykorzystaniem platformy edukacyjnej zdalnego nauczania. Weryfikacja uzyskanych efektów w przypadku kształcenia *e-learningowego* i *b-learningowego* prowadzona jest na bieżąco przez nauczycieli akademickich, co reguluje zatwierdzony i przyjęty w Uczelni dokument *Zasady pracy na zajęciach i konsultacjach prowadzonych z wykorzystaniem metod i technik kształcenia na odległość*.

Studenci i wykładowcy Wydziału mogą liczyć na stałą pomoc w zakresie obsługi platformy *e-learningowej* gwarantowaną przez pracowników Ośrodka Nowych Technologii Edukacyjnych. W jej ramach organizowane są kursy dla nauczycieli akademickich z zakresu *e-learningu* oraz szkolenia w Instytutach Uczelni. Uchwała Kolegium WSG z dnia 8 lipca 2014 r. określa szczegółowe zasady opracowywania autorskich programów nauczania, przygotowywania materiałów dydaktycznych oraz metod kształcenia zdalnego.

Uczelnia opracowała procedurę zgodnie z którą w ramach poszczególnych przedmiotów określa się cel, zakres i sposoby weryfikacji założonych efektów kształcenia wraz z metodami ich realizacji. Prowadzone jest także monitorowanie realizacji efektów kształcenia. Osoba prowadząca zajęcia dydaktyczne składa sprawozdanie z efektywności kształcenia dotyczące realizacji założonych efektów kształcenia. Weryfikacja osiągniętych efektów kształcenia jest dokonywana także przez studentów poprzez platformę *e-learningową* ONTE.

Realizacja zajęć zdalnych odbywa się na mocy Uchwały Kolegium WSG w Bydgoszczy z dnia 08.07.2014 r. w sprawie *opracowani autorskich programów nauczania, przygotowania materiałów dydaktycznych oraz metod kształcenia zdalnego*. Uchwała opisuje zasady realizacji zajęć zdalnych, rodzaje materiałów dydaktycznych zamieszczanych na platformie edukacyjnej

ONTE oraz inne dopuszczalne formy aktywności dydaktycznej na platformach LMS. W myśl wymienionej uchwały kształcenie komplementarne (*blended learning – b-learning*) jest zaliczane do kategorii zajęć z bezpośrednim udziałem prowadzącego. Kształcenie odbywa się w siedzibie Uczelni (zajęcia w kontakcie bezpośrednim) oraz z wykorzystaniem form kształcenia na odległość, przy użyciu platformy edukacyjnej ONTE (zajęcia w kontakcie pośrednim).

Przyjęte w Uczelni kryteria ocen i sposób ich prezentacji pozwalają na przejrzyste formułowanie wymagań i określenie stopnia ich realizacji. System kształcenia obejmuje wszystkie kategorie efektów kształcenia oraz zawiera właściwe sposoby ich weryfikacji.

W czasie spotkania z Zespołem Oceniającym PKA opinia studentów o wykorzystywaniu *e-learningowych* form nauczania była podzielona. Część studentów stwierdziła, że nie do końca są usatysfakcjonowani taką metodą dydaktyczną, a ich zdaniem bardziej odpowiadałby im stały i osobisty kontakt z nauczycielem w trakcie zajęć. Pozostała część studentów dobrze oceniła tę metodę dydaktyczną.

2.4)

Losy absolwentów WSG w Bydgoszczy są monitorowane od 2005 roku. Od roku 2009 w Uczelni wprowadzono procedurę badania losów absolwentów w oparciu o Program Absolwent. Pełen cykl badań obejmujący absolwentów po trzech i pięciu latach zostanie zakończony po raz pierwszy dopiero w 2016 i 2018 roku. Koordynacją systemu zajmuje się Biuro Karier i Promocji Absolwentów oraz Pracownia Analiz Społecznych i Rynkowych Instytutu Nauk Społecznych WSG. Absolwenci wypełniają Ankietę Losów Absolwenta dostępną w systemie ISAPS, której głównym celem jest określenie pozycji absolwenta na rynku pracy. Sporządzone raporty zbiorcze badania losów absolwentów oraz raporty dla kierunków studiów są analizowane na posiedzeniach Senackiej Podkomisji ds. Oceny Jakości Kształcenia oraz przekazywane dziekanom Wydziałów. Podczas wizytacji ZO udostępniono raport *Badanie Absolwentów Turystyki i Rekreacji. Absolwenci z lat 2011-2013*. Brak jednak informacji o wykorzystaniu informacji z monitoringu losów absolwentów i jej wpływie na proces kształtowanie struktury efektów kształcenia na ocenianym kierunku. Zespołowi Oceniającemu przedstawiono jedynie protokół z zebrania Rady Absolwentów kierunku *turystyka i rekreacja* z dnia 29.10.2013, na którym powołano przy Instytucie Gospodarki Turystycznej i Geografii (przekształcony w Katedrę Gospodarki Turystycznej) Radę Absolwentów kierunku *turystyka i rekreacja*. Według interesariuszy-absolwentów, obecnych na spotkaniu, jednostka powinna zmierzać do szybkiego wprowadzenia profilu praktycznego studiów, szczególnie na studiach I stopnia

W wyniku oceny programowej PKA na kierunku *turystyka i rekreacja* przeprowadzonej w roku akademickim 2008/2009 nie stwierdzono obszarów wymagających działań naprawczych.

Załącznik nr 4 Ocena losowo wybranych prac etapowych oraz dyplomowych

Oceniane prace licencjackie i magisterskie są na dość dobrym poziomie merytorycznym, większość z nich, co należy podkreślić, to prace badawcze oparte o właściwy warsztat metodologiczny. W pracach pojawiają się jednak błędy o charakterze formalnym (zły układ treści pracy, brak obowiązkowych rozdziałów pracy, brak prawidłowej numeracji rozdziałów, uboga bibliografia zawierająca głównie pozycje książkowe, itp.). Niedociągnięcia w pracach znajdują zazwyczaj swoje odzwierciedlenie w uwagach promotorów i recenzentów oraz wystawianych ocenach.

Tematy prac wylosowanych do weryfikacji podczas wizytacji ZO PKA były zgodne z zakresem kierunku *turystyka i rekreacja*. Literatura cytowana w pracach jest bardzo skromna. Recenzje nie uzasadniają w wystarczającym stopniu ocen bardzo dobrych.

2.1) Opis efektów kształcenia dla kierunku *turystyka i rekreacja* oraz efektów wiedzy, umiejętności i kompetencji społecznych dla poszczególnych przedmiotów jest zgodny z Krajowymi Ramami Kwalifikacji. Efekty kierunkowe i przedmiotowe dobrze charakteryzują kierunek *turystyka i rekreacja*, uwzględniając wymogi trzech obszarów wiedzy: *nauk społecznych, nauk przyrodniczych oraz nauk medycznych i nauk o zdrowiu i nauk o kulturze fizycznej*, w których osadzona została koncepcja kształcenia kierunku. Powiązania między kierunkowymi efektami kształcenia oraz efektami przedmiotowymi, w tym także praktykami zawodowymi, pokazane w matrycy wskazują, że w odniesieniu do ocenianego kierunku możliwe jest osiągnięcie założonych kierunkowych efektów kształcenia poprzez realizację celów i efektów przedmiotowych.

2.2) Kierunkowe i przedmiotowe efekty kształcenia w zakresie wiedzy, umiejętności i kompetencji społecznych zostały dla ocenianego kierunku określone w sposób zrozumiały i pozwalają na stworzenie przejrzystego systemu ich weryfikacji. Opinie studentów kierunku *turystyka i rekreacja* potwierdzają właściwy opis i sprawdzalność efektów kształcenia.

2.3) Wydział Studiów Stosowanych na ocenianym kierunku stosuje przejrzysty system oceny efektów dla poszczególnych przedmiotów, a także w procesie dyplomowania. Zasady dyplomowania są precyzyjnie określone. ZO stwierdza jednak, że analiza wybranych prac etapowych wykazała braki świadczące o nieodpowiednim ich przeprowadzaniu i archiwizacji. Studenci potwierdzili, że Uczelnia posiada i stosuje przejrzysty system oceny efektów kształcenia i możliwości weryfikacji zakładanych celów. System ten jest częściowo dostępny.

2.4) Wydział rozpoczął prowadzenie monitoringu losów zawodowych absolwentów. Wskazane byłoby wykorzystywanie wyników badań zawodowych losów absolwentów wizytowanego kierunku do doskonalenia programu kształcenia. Mimo, że Jednostka monitoruje kariery absolwentów na rynku pracy to nie wykazała, że dotychczas wykorzystywano informacje uzyskane za pomocą monitoringu w procesie doskonalenia jakości kształcenia.

Kryterium 3. Program studiów umożliwia osiągnięcie zakładanych efektów kształcenia

3.1)

Program studiów oferowany na kierunku *turystyka i rekreacja* jest zorientowany na realizację zakładanych kierunkowych i przedmiotowych efektów kształcenia. Studia na kierunku w trybie stacjonarnym i niestacjonarnym trwają dla I. stopnia 6 semestrów (tytuł zawodowy licencjata), a dla II. Stopnia 4 semestry (tytuł magistra). Plany studiów na kierunku przygotowane zostały zgodnie z zasadami KRK. Dla studiów I stopnia na lata 2013-2016 zaplanowano realizację 2353 godzin na studiach stacjonarnych, a na studiach niestacjonarnych 1865 godzin. Wymiar godzin zajęć jest zróżnicowany dla specjalności: *turystyka* oraz *hotelarstwo i gastronomia* – 2331 godzin (studia stacjonarne) i 1815 godzin (studia niestacjonarne), a *wellness i turystyka uzdrowiskowa* – 1864 godziny (tylko studia niestacjonarne). Liczba punktów ECTS między specjalnościami jest nieznacznie zróżnicowana i obejmuje od 185-186 punktów.

Plan studiów II stopnia na lata 2013-2015 jest między specjalnościami bardziej zróżnicowany. Specjalność *turystyka międzynarodowa* zakłada realizację 1650 godzin zajęć (studia stacjonarne) oraz 1251 godzin (studia niestacjonarne); specjalność *hotelarstwo* - 1633 godzin (studia stacjonarne) i 1228 godzin (studia niestacjonarne); specjalność *menadżer sportu* - 1638 godzin (studia stacjonarne) i 1236 godzin (studia niestacjonarne); specjalność *gastronomia i catering* - 1228 godzin (tylko studia niestacjonarne); specjalność *odnowa biologiczna i turystyka zdrowotna* - 1261 godzin (tylko studia niestacjonarne); specjalność *zarządzanie personelem w*

turystyce - 1286 godzin (tylko studia niestacjonarne); specjalność *usługi transportowe i logistyka* - 1254 godzin (tylko studia niestacjonarne); specjalność *zarządzanie turystyką* - 1252 godzin (tylko studia niestacjonarne) oraz specjalność *gospodarka turystyczna* - 1246 godzin (tylko studia niestacjonarne). Liczba punktów ECTS dla poszczególnych specjalności waha się od 124 do 126.

Plany studiów stacjonarnych i niestacjonarnych na I stopniu są zbudowane z pięciu modułów, którym przyporządkowane są poszczególne przedmioty:

1. Przedmioty ogólnouczeniowe (27 ECTS) – (nazwane modułem przedmiotów kanonicznych): *wybrane zagadnienia ekonomii, podstawy przedsiębiorczości, BHP z elementami ergonomii, podstawy prawa i ochrony własności intelektualnej, praktyczne podstawy kształcenia zdalnego, technologie informatyczne, techniki komunikacji interpersonalnej i autoprezentacji, relacje społeczne, język obcy, język obcy specjalistyczny, wychowanie fizyczne, etyka.*
2. Przedmioty podstawowe (17,5 ECTS): *historia architektury i sztuki, ekologia i ochrona środowiska, zarządzanie, prawo w turystyce.*
3. Przedmioty kierunkowe (84 ECTS): *podstawy turystyki, geografia turystyczna Polski, podstawy hotelarstwa, nowoczesne formy rekreacji, podstawy rekreacji, geografia turystyczna świata, obozy i turystyka kwalifikowana, zagospodarowanie turystyczne, obsługa ruchu turystycznego, negocjacje i protokół dyplomatyczny, ekonomika turystyki, specjalistyczne systemy informatyczne, rozwój zrównoważony, pedagogika czasu wolnego, krajoznawstwo i interpretacja dziedzictwa, produkt turystyczny – podstawy, wykłady eksperckie, badanie rynku, pilotaż i przewodnictwo oraz 8 przedmiotów do wyboru.*
4. Moduł procesu dyplomowania (10,5 ECTS): *podstawy pisania prac dyplomowych, edycja i prezentacja danych, seminarium dyplomowe oraz konsultacje dyplomowe.*
5. Moduł kształcenia praktycznego (18 ECTS): *praktyki podstawowe i branżowe.*

Na II stopniu studiów stacjonarnych i niestacjonarnych program obejmuje trzy moduły:

1. Przedmioty ogólnouczeniowe (5,5 ECTS): *kultura organizacyjna – organizacje uczące się, wprowadzenie do filozofii, zarządzanie projektami, gra w przedsiębiorstwo, wychowanie fizyczne.*
2. Przedmioty podstawowe i kierunkowe (11 ECTS): *historia kultury, regiony turystyczne świata, regiony turystyczne Polski, socjologia czasu wolnego.*
3. Moduł procesu dyplomowania (20,5 ECTS): *metodologia badań naukowych, projekt badawczy, komputerowe metody opracowania danych, seminarium dyplomowe, konsultacje dyplomowe.*

Pozostałe zajęcia w ramach studiów licencjackich i magisterskich obejmują przedmioty specjalnościowe (przedmioty dedykowane), których liczba jest zróżnicowana dla poszczególnych specjalności. Przykładowo na studiach licencjackich występuje 8 takich przedmiotów dla specjalności *turystyka*, a 10 przedmiotów dla specjalności *hotelarstwo i gastronomia*. Na studiach magisterskich dla specjalności *gastronomia i catering, odnowa biologiczna i turystyka zdrowotna* zaproponowano 6 przedmiotów tej grupy, a dla specjalności *menadżer sportu* 9 przedmiotów. W opinii ZO proponowane na II stopniu studiów dziewięć specjalności (niektóre tylko dla studiów niestacjonarnych) są w niewielkim stopniu zróżnicowane biorąc pod uwagę sekwencję przedmiotów, co nie jest właściwe. Ponadto należy stwierdzić brak spójności efektów kształcenia dla wybranych przedmiotów specjalności *menadżer sportu* z efektami przyjętymi dla kierunku *turystyka i rekreacja*.

Liczba punktów przypisana zajęciom do wyboru takim, jak: *język obcy, seminarium dyplomowe* i pozostałe przedmioty związane z procesem dyplomowania, przedmioty tzw. elastycznego kształcenia oraz praktykom zawodowym i wykładom monograficznym (eksperckim) na I i II stopniu studiów sięga ponad 54 ECTS. Udział przedmiotów do wyboru spełnia wymagania określone przepisami prawa oraz umożliwia studentowi wybór ścieżki kształcenia odpowiadający zainteresowaniom.

Struktura form realizowanych zajęć na I i II stopniu studiów jest prawidłowa – dominują zajęcia aktywne wspierające nabycie umiejętności i kompetencji społecznych, czyli ćwiczenia audytoryjne i laboratoryjne, konwersatoria oraz seminaria.

Analiza sylabusów przez ZO wykazała, że dobór treści kształcenia, a także sekwencja przedmiotów są prawidłowe. W części wstępnej sylabusu brakuje jednak informacji o trybie studiów. Analizując treści zawarte w poszczególnych sylabusach ZO zwrócił uwagę na powtarzające się w kilku przypadkach uchybienia dotyczące m.in.: braku lub bardzo małej liczby zalecanych pozycji literatury podstawowej i uzupełniającej (częsta uwaga), nie wystarczającej aktualności polecanych studentom pozycji literatury, braku przypisanej liczby punktów ECTS dla przedmiotu *Regionalne i lokalne produkty kulinarne w UE*, braku zaplanowanych godzin pracy własnej studenta w kilku przedmiotach, w których założone efekty kształcenia są weryfikowane m.in. za pomocą zadań domowych wykonywanych przez studentów indywidualnie bądź zespołowo. Są to jednak stosunkowo niewielkie błędy możliwe do szybkiego naprawienia.

Wymiar ogólnej liczby godzin zajęć w trakcie studiów oraz godzin przewidywanych dla poszczególnych przedmiotów na kierunku *turystyka i rekreacja* w profilu ogólnoakademickim na I i II stopniu studiów jest wystarczający dla realizacji zakładanych kierunkowych i przedmiotowych efektów kształcenia. Przyporządkowanie przedmiotów do poszczególnych modułów oraz treści kształcenia powiązane z założonymi efektami należy uznać za prawidłowe. Przyjęte plany zajęć w podziale na wykłady, ćwiczenia, laboratoria, zajęcia projektowe, warsztatowe i ćwiczenia terenowe oraz praktyki zawodowe są adekwatne do zakładanych efektów kształcenia. Kształcenie na odległość jest prowadzone w formie komplementarnej i kształcenia zdalnego. *B-learning* jest zaliczany do kategorii zajęć z bezpośrednim udziałem prowadzącego i odbywa się w siedzibie Uczelni, natomiast *e-learning* to zajęcia z pośrednim udziałem prowadzącego, realizowane z wykorzystaniem platformy edukacyjnej zdalnego nauczania.

Szczegółową organizację roku akademickiego ustala Rektor WSG. Szczegółowy harmonogram organizacji roku akademickiego określają Prorektor ds. Kształcenia i Studentów. Informacja o organizacji procesu kształcenia wraz ze wskazaniem terminów, w których odbywają się zajęcia dydaktyczne, terminów sesji egzaminacyjnej, egzaminów poprawkowych publikowana jest udostępniona dla studentów. Zajęcia dydaktyczne dla studiów niestacjonarnych odbywają się w soboty i niedziele. Liczba zjazdów jest wystarczająca i zapewnia możliwości osiągnięcia zakładanych efektów kształcenia.

W opinii Zespołu Oceniającego rozkład godzinowy zajęć kierunku *turystyka i rekreacja* w profilu ogólnoakademickim należy uznać za poprawny, system organizacji procesu kształcenia umożliwia osiągnięcie kierunkowych efektów kształcenia przedstawionych w opisie.

Zgodnie z przedstawioną dokumentacją Uczelnia stwarza możliwość indywidualizacji procesu kształcenia. Student dokonuje wyboru przedmiotów w obrębie modułu przedmiotów kierunkowych, wyboru specjalności oraz w ramach modułu elastycznego systemu studiowania. W przypadku studiów drugiego stopnia wybór odnosi się do specjalności oraz przedmiotów modułu elastycznego systemu studiowania. Przyjęte rozwiązanie dla obu stopni studiów umożliwia studentowi kształtowanie własnej ścieżki kształcenia.

Oferta specjalności jest bardzo szeroka, ale w trakcie spotkania ZO PKA ze studentami pojawiły się opinie ze strony studentów, że proponowane specjalności do wyboru są w rzeczywistości dość podobne.

Zasady funkcjonowania systemu punktacji ECTS na ocenianym kierunku oparto na Europejskim Systemie Transferu i Akumulacji Punktów ECTS, używanym do tworzenia Uczelnianych systemów punktowych (systemu akumulacji) oraz systemie transferu wyliczeń w wymianie międzyuczelnianej. Za podstawę przyporządkowania punktów przedmiotom/modułom przyjęto realistyczne oszacowanie nakładu pracy wykazanego w przeprowadzonych ankietach studenckich, jakiego od przeciętnego studenta wymaga osiągnięcie zakładanych efektów.

Na ocenianym kierunku przyjęto następujące zasady punktacji: w roku akademickim student uzyskuje nie mniej niż 60 punktów, jeden punkt odpowiada 25 godzinom pracy studenta, liczba punktów wymagana dla ukończenia studiów I stopnia w zależności od wybranej specjalności

wynosi: od 185 do 186 pkt. ECTS, a dla studiów II stopnia w zależności od studiowanej specjalności obejmuje od 123 do 125 pkt. ECTS.

Punkty ECTS przypisano każdemu z zajęć, a także praktykom studenckim, odbywanym w ramach studiów I stopnia oraz za przygotowanie i złożenie pracy dyplomowej. Wdrożony system ECTS umożliwia uznawanie okresu studiów odbywanych za granicą oraz studiowanie na tym samym kierunku w uczelniach polskich, posiadających system ECTS, co zwiększa mobilność studentów i indywidualizuje proces kształcenia.

W czasie spotkania z Zespołem Oceniającym PKA studenci kierunku dobrze ocenili przypisanie punktów ECTS do poszczególnych przedmiotów. W większości byli świadomi celu istnienia systemu ECTS, trafnie wskazując na porównywanie i przenoszenie zaliczonych zajęć oraz mierzenie przeciętnego nakładu pracy studenta koniecznego do realizacji przedmiotu.

Ogólnie można stwierdzić, że sekwencja przedmiotów jest właściwa. Na pierwszych semestrach oferowane są przedmioty o treściach ogólnych a następnie podstawowe i kierunkowe treści kształcenia, od trzeciego semestru wprowadza się przedmioty specjalnościowe, natomiast na ostatnim roku studiów realizowane jest seminarium dyplomowe.

W trakcie spotkania z ZO PKA studenci ocenianego kierunku przeciętnie ocenili przyjętą sekwencję realizacji przedmiotów. Studenci wskazali przykłady następowania po sobie przedmiotów, które w ich ocenie nie są logiczne i spójne. Pierwszym przykładem jest przedmiot *nowoczesne formy rekreacji* realizowany na I semestrze studiów przed przedmiotem *podstawy rekreacji* realizowanym w semestrze drugim. W ocenie studentów drugi przedmiot powinien być zdecydowanie realizowany jako pierwszy. Kolejnym wskazanym przykładem był przedmiot *organizacja gospodarki turystycznej* realizowany w semestrze czwartym, po którym w semestrze piątym realizowany był przedmiot *prawo w turystyce i rekreacji*. W opinii studentów efekty kształcenia nabyte w trakcie realizacji drugiego przedmiotu (wiedza dotycząca regulacji prawnych w branży turystycznej) były niezbędne przy odbywaniu zajęć z przedmiotu pierwszego, co również zostało wskazane jako nielogiczne. Studenci zauważyli co prawda, że w semestrze pierwszym realizowany jest przedmiot *podstawy prawa*, ale ma on charakter ogólny. Zdaniem studentów istnieje potrzeba wprowadzenia zmian sekwencji przedmiotów we wskazanych obszarach.

Obligatoryjne praktyki zawodowe są integralnym elementem programu kształcenia dla ocenianego kierunku studiów stacjonarnych i niestacjonarnych I stopnia. Praktyka zawodowa wpisana jest właściwie w program studiów i uwzględnia progres w zakresie wiedzy i umiejętności praktycznych korespondujących z kierunkiem *turystyka i rekreacja*. Praktyki zawodowe obejmują minimum 480 godzin (18 ECTS), w tym: 160 godzin praktyka w ramach kompetencji pracowniczych, po drugim semestrze (6 ECTS) oraz 320 godzin praktyka branżowa, po czwartym semestrze (12 ECTS). Zgodnie z *Regulaminem praktyk zawodowych WSG w Bydgoszczy* ich celem jest nabywanie przez studenta wiedzy, kształtowanie umiejętności i kompetencji społecznych niezbędnych w przyszłej pracy zawodowej. Celem praktyk jest także pogłębianie wiedzy o poszczególnych branżach gospodarki, poznanie zasad organizacji i mechanizmów funkcjonowania przedsiębiorstw i instytucji, administracji rządowej i samorządowej, organów Wspólnot Europejskich. Regulamin szczegółowo precyzuje także kwestię zaliczenia praktyk, ich organizację i dokumentację.

W Uczelni, w każdym z Instytutów, powołano Koordynatorów ds. kształcenia praktycznego. Uczelnia dysponuje listą placówek, z którymi zawarła umowy na realizację praktyki, studenci wybierają zatem z listy placówek uczelnianych lub wskazują placówkę samodzielnie. Rodzaje placówek są spójne z charakterem praktyki. W *Raporcie Samooceny* zamieszczone zostały przykładowe miejsca odbywania praktyk dla studentów kierunku *turystyka i rekreacja*. Zaliczenia praktyki zawodowej dokonuje Opiekun Praktyki na podstawie dokumentacji złożonej przez studenta (dzienniczka praktyk). Analiza dzienniczek praktyk wykazała, że zawierają one istotne informacje o przebiegu praktyki.

System organizacji praktyk jest właściwy, istnieje bezpośredni nadzór nad przebiegiem praktyk. Uczelnia nie prowadzi jednak hospitacji praktyk, co utrudnia właściwą kontrolę nad ich przebiegiem. ZO zwrócił ponadto uwagę na brak raportów pracodawców na temat oczekiwanych kompetencji i umiejętności studentów – praktykantów.

Za organizację praktyk zawodowych dla ocenianego kierunku odpowiada Biuro Karier oraz opiekunowie lub koordynatorzy praktyk, którzy koordynują proces praktyki każdego studenta. Miejsca odbywania praktyki student może zaproponować samodzielnie, jak i również może skorzystać z oferty przygotowanej przez Biuro. Dokument ustalający zasady odbywania praktyk, jak i inne niezbędne materiały, jest dostępny na stronie internetowej Uczelni.

Studenci kierunku *turystyka i rekreacja* w trakcie spotkania z ZO PKA pozytywnie ocenili organizację praktyk. W czasie rozmowy przyznali, że praktyki są organizowane zgodnie z wewnętrznymi zasadami. Obecnie Biuro Karier nie monitoruje satysfakcji studentów z realizacji praktyk. W trakcie spotkania studenci potwierdzili, że byli w większości zadowoleni realizacją praktyk zawodowych.

Zgodnie z regulacjami dotyczącymi praktyk, warunkiem zaliczenia jest dostarczenie sprawozdania z realizacji praktyk, zwane Kartą Praktyk Zawodowych. Regulacje nie przewidują formalnych sposobów kontroli weryfikacji praktyk – w rozmowie z pracownikami Biura zwrócono jednak uwagę na stałą współpracę z częścią pracodawców i duże zaufanie obu stron. Stwierdzono również, że incydentalnie dochodziło do rozwiązania umowy o praktykę ze względu na postawę studenta, którą zasygnalizował pracodawca. Zdarzył się też przypadek rezygnacji ze współpracy z zagranicznym pracodawcą po krytycznych uwagach studentów i zgłaszanych nieprawidłowościach. Działania te nie mają jednak charakteru formalnego.

Organizacja procesu kształcenia na ocenianym kierunku jest prawidłowa. W procesie nauczania znaczna część zajęć prowadzona jest metodami aktywizującymi studentów takimi jak: ćwiczenia audytoryjne, ćwiczenia laboratoryjne, warsztaty, realizacje projektów indywidualnych i zespołowych. Wykładowcy często stosują także metody aktywizujące studentów do samodzielnego dochodzenia do wiedzy takie, jak: metoda problemowa stosowana przede wszystkim podczas konwersatoriów, metoda *case study* i metoda sytuacyjna (burzy mózgów zwana także metodą giełdy pomysłów), gra dydaktyczna (najczęściej gra symulacyjna), prace domowe zadawane zarówno z zajęć na zajęcia, jak i będące podstawą zaliczenia semestru. Standardem jest wykorzystywanie przez prowadzących platformy *e-learningowej* oraz *b-learningowej*, gdzie każdy z dydaktyków umieszcza sylabus swoich zajęć, a często także materiały dydaktyczne czy innego typu dokumenty poszerzające wiedzę studentów.

Analiza harmonogramu wybranych zajęć studiów niestacjonarnych wykazała nadmierną ich koncentrację w trakcie niektórych zjazdów. W organizacji zajęć dla studentów niestacjonarnych zdaniem ZO nie należy dopuszczać do nadmiernego wydłużania liczby godzin zajęć dydaktycznych realizowanych w czasie sesji zjazdowych oraz do wydłużania liczby godzin zajęć prowadzonych przez jednego dydaktyka w danym dniu z tą samą grupą studentów.

W czasie spotkania z ZO PKA studenci kierunku dobrze ocenili dobór form zajęć, ale pojawiły się pojedyncze opinie wskazujące potrzebę jeszcze większego nasycenia zajęciami o charakterze praktycznym, bez wskazania konkretnych przedmiotów.

Regulamin Studiów WSG w Bydgoszczy przewiduje indywidualną organizację studiów (IOS), indywidualną ścieżkę studiowania (IŚS) oraz indywidualny program i plan studiów (IPPS). Szczegółowe zasady indywidualnego procesu studiowania określają odrębne przepisy Uczelni. Najczęściej wybraną formą indywidualnego studiowania na kierunku *turystyka i rekreacja* jest IOS. Student może korzystać z IOS w ciągu wybranego semestru po uzyskaniu zgody dziekana. Indywidualna organizacja studiów polega na ustaleniu terminów i form realizacji obowiązków wynikających z planów studiów niezależnie od obowiązującego rozkładu zajęć dydaktycznych. Wymaga ona ponadto uzyskania zgody osób prowadzących zajęcia na uczestnictwo w zajęciach w innych terminach niż przewidziano w rozkładzie zajęć studenta.

Uczelnia zapewnia dobre warunki do studiowania dla studentów niepełnosprawnych. Powołane zostało Biuro ds. Osób Niepełnosprawnych oraz Zespół ds. Osób Niepełnosprawnych, pod kierownictwem Rzecznika Osób Niepełnosprawnych, a także osobiści asystenci osób niepełnosprawnych. Dzięki tym rozwiązaniom możliwości realizacji indywidualizacji procesu kształcenia studentów z niepełnosprawnością są w Uczelni bardzo dobre. Dla studentów niepełnosprawnych dostępna jest specjalna strona internetowa www.niepelnosprawni.wsg.byd.pl z dostosowaną wersją dla słabowidzących. Studenci niewidomi mogą także korzystać ze zdigitalizowanych materiałów dydaktycznych oraz z wypożyczalni dyktafonów. Na terenie Uczelni, także w bibliotece dostępna jest także pracownia komputerowa z przystosowanymi stanowiskami komputerowymi do potrzeb studentów niewidomych, słabowidzących oraz poruszających się na wózku inwalidzkim. Ponadto Uczelnia angażuje się w realizację projektów: *Bydgoskie Kino bez Barrier* oraz *Kujawsko-Pomorskie Kino bez Barrier*.

Prawo odbywania studiów według indywidualnego planu studiów i programu nauczania mogą ubiegać się uzdolnieni studenci studiów pierwszego i drugiego stopnia z dobrymi wynikami. Decyzję w tej sprawie wydaje dyrektor Instytutu, wyznaczając równocześnie opiekuna naukowego. Formą indywidualizacji studiów jest także możliwość indywidualnej organizacji studiów, która polega na realizowaniu obowiązującego na określonym kierunku lub specjalności planu studiów i programu nauczania ze zwolnieniem z uczestnictwa w zajęciach ze wszystkich lub z części przedmiotów. Taka forma jest dostępna także dla osób z niepełnosprawnościami. Przyjęte formy indywidualizacji kształcenia zostały pozytywnie ocenione przez studentów w czasie spotkania z ZO PKA, chociaż wśród uczestników spotkania nie było osób korzystających z tego uprawnienia.

3.2)

Analiza efektów kształcenia, programów studiów, sylabusów pozwala uznać, iż treści kształcenia, formy zajęć, stosowane metody kształcenia wspomagają realizację efektów kształcenia i tworzą z tymi efektami spójną całość. Treści kształcenia przedmiotów podstawowych i kierunkowych, a następnie specjalnościowych wpisują się w cele kształcenia i wspomagają realizację efektów kształcenia. Oceniany program kierunku studiów cechuje ogólnie poprawny dobór formy zajęć do treści programowych, celów i efektów kształcenia. Ze szczegółowych programów poszczególnych przedmiotów wynika, że podczas ich realizacji stosowane są adekwatne metody dydaktyczne należące do grupy metod: podających, poszukujących oraz eksponujących.

Wydział dostosował się do uwag PKA zgłoszonych podczas poprzedniej wizytacji i zredukował liczbę proponowanych specjalności na II stopniu studiów na kierunku *turystyka i rekreacja*, nadal jednak liczba specjalności na studiach magisterskich jest bardzo duża, co może przyczynić się do powielania treści i właściwego określenia sylwetek absolwentów poszczególnych specjalności.

Ocena końcowa 3 kryterium ogólnego

w pełni

Syntetyczna ocena opisowa stopnia spełnienia kryteriów szczegółowych

3.1) Program studiów pozwala na realizację założonych efektów kierunkowych oraz przedmiotowych w zakresie wiedzy, umiejętności i kompetencji społecznych, a także uzyskanie zakładanej struktury kwalifikacji absolwenta. Praktyki zawodowe umożliwiają weryfikację efektów kształcenia w zakresie umiejętności. Na kierunku *turystyka i rekreacja* istnieje możliwość dostosowania programu do potrzeb studentów uzdolnionych i osób z niepełnosprawnościami.

Program i wymiar praktyk studenckich, termin ich realizacji oraz doboru miejsc, w których się odbywają, a także cele i efekty kształcenia określone dla tych praktyk ocenia się pozytywnie. System weryfikacji osiągnięcia zakładanych efektów kształcenia w opinii studentów pozwala stwierdzić, czy student osiągnął zakładane efekty kształcenia.

Jednostka w znacznym stopniu zapewnia możliwość indywidualizacji procesu kształcenia dla wybitnie uzdolnionych studentów, jak również przewiduje rozwiązania umożliwiające studiowanie na więcej niż jednym kierunku studiów. Rozwiązania zapewniają też możliwości indywidualizacji studiów dla studentów niepełnosprawnych oraz znajdujących się w trudnej sytuacji życiowej.

3.2) Zakładane efekty kształcenia, treści programowe, formy zajęć oraz stosowane metody dydaktyczne tworzą spójną całość.

Kryterium 4. Liczba i jakość kadry dydaktycznej a możliwość zagwarantowania realizacji celów edukacyjnych programu studiów

4.1)

Na podstawie informacji wskazanych podczas wizytacji zajęcia na kierunku turystyka i rekreacja na studiach I i II stopnia prowadzi 85 osób, w tym: 8 samodzielnych nauczycieli akademickich 41 doktorów oraz 51 osób z wykształceniem magisterskim, w tym 10 lektorów języków obcych i 5 nauczycieli wychowania fizycznego.

Nauczyciele akademicy z uwagi na dorobek publikacyjny, jak i dyplomy wykształcenia formalnego reprezentują: dziedzinę *nauk ekonomicznych*, w tym dyscyplinę *ekonomia i nauki o zarządzaniu*, dziedzinę *nauk rolniczych*, w dyscyplinie *technologia żywności*, dziedzinę *nauk o kulturze fizycznej*, dziedzinę *nauk o Ziemi* i dziedzinę *nauk biologicznych* w dyscyplinie *ochrona środowiska*, dziedzinę *nauki o zdrowiu*, a także *matematykę historię, prawo, psychologię i pedagogikę*. Osoby prowadzące zajęcia na ocenianym kierunku z wykształceniem magisterskim są absolwentami kierunków takich, jak: *ekonomia, towaroznawstwo, rehabilitacja, turystyka i rekreacja, geografia, informatyka oraz filologia i wychowanie fizyczne*. Lektorzy języków obcych reprezentują *filologię angielską, rosyjską i niemiecką*. Liczba nauczycieli akademickich oraz ich struktura kwalifikacji naukowych według stopni i tytułów, a także obszarów kształcenia, dziedzin, dyscyplin i subdyscyplin naukowych jest zgodna z potrzebami procesu dydaktycznego na kierunku *turystyka i rekreacja* oraz umożliwia osiągnięcie zakładanych efektów kształcenia.

4.2)

Do minimum kadrowego kierunku *turystyka i rekreacja* na podstawie *Raportu Samooceny Uczelnia* zgłosiła 20 nauczycieli akademickich, w tym 8 w grupie samodzielnych nauczycieli akademickich oraz 12 w grupie nauczycieli posiadających stopień naukowy doktora, podczas wizytacji wykaz minimum kadrowego został uzupełniony o jedną osobę ze stopniem naukowym doktora.

Na podstawie przesłanej dokumentacji oraz dokumentacji przedłożonej do wglądu podczas wizytacji, a także przeprowadzonych rozmów dokonano analizy spełnienia wymagań dotyczących minimum kadrowego, w której uwzględniono posiadane tytuły i stopnie naukowe, specjalizację naukową oraz dorobek naukowy nauczycieli akademickich. Analizie poddane zostały także obciążenia dydaktyczne w bieżącym roku akademickim oraz złożone oświadczenia o wyrażeniu zgody na wliczenie do minimum kadrowego. Powyższa analiza została dokonana w oparciu o kserokopie akt osobowych osób stanowiących minimum kadrowe w związku z tym, iż źródłowe oryginały dokumentów nie zostały przez Uczelnię udostępnione.

Dla kierunku *turystyka i rekreacja* wymagane jest spełnienie warunków określonych w rozporządzeniu MNiSW z dnia z dnia 3 października 2014 r. w sprawie warunków prowadzenia studiów na określonym kierunku i poziomie kształcenia (Dz. U. z 2014 r. poz. 1370), tj. w §12 ust 1 stanowiącym, iż *nauczyciel akademicki może być zaliczony do minimum kadrowego określonego kierunku studiów o profilu ogólnoakademickim, jeżeli posiada zapewniający realizację programu*

studiów dorobek naukowy w obszarze wiedzy, odpowiadającym obszarowi kształcenia, wskazanemu dla tego kierunku studiów, w zakresie jednej z dyscyplin naukowych, do których odnoszą się efekty kształcenia określone dla tego kierunku; §14 ust. 1 zgodnie z którym minimum kadrowe dla studiów pierwszego stopnia na określonym kierunku studiów stanowi co najmniej trzech samodzielnych nauczycieli akademickich oraz co najmniej sześciu nauczycieli akademickich posiadających stopień naukowy doktora; §15 ust. 1 minimum kadrowe dla studiów drugiego stopnia na określonym kierunku studiów stanowi co najmniej sześciu samodzielnych nauczycieli akademickich oraz co najmniej sześciu nauczycieli akademickich posiadających stopień naukowy doktora, przy czym do minimum kadrowego dla studiów drugiego stopnia zalicza się nauczycieli akademickich, dla których uczelnia jest podstawowym miejscem pracy; §13 ust. 1 nauczyciel akademicki może być zaliczony do minimum kadrowego, jeżeli został zatrudniony w uczelni nie później niż od początku semestru studiów- wymóg ten spełniają wszystkie osoby; analiza obciążeń dydaktycznych nauczycieli akademickich stanowiących minimum kadrowe wykazała, iż wszyscy nauczyciele akademicy spełniają warunki określone w §13 ust. 2 tj. nauczyciel akademicki może być zaliczony do minimum kadrowego, jeżeli w danym roku akademickim prowadzi na danym kierunku studiów zajęcia dydaktyczne w wymiarze co najmniej: 1). 30 godzin zajęć dydaktycznych – w przypadku nauczyciela akademickiego posiadającego tytuł naukowy profesora lub stopień naukowy doktora habilitowanego lub będącego osobą, która nabyła uprawnienia równoważne z uprawnieniami doktora habilitowanego na podstawie art. 21a ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. Nr 65, poz. 595, z późn. zm.3, zwanego dalej „samodzielnym nauczycielem akademickim”; 2). 60 godzin zajęć dydaktycznych –w przypadku nauczyciela akademickiego posiadającego stopień naukowy doktora lub kwalifikacje drugiego stopnia (z wyjątkiem jednej osoby- Załączniku Nr 5 raportu).

W związku z faktem, iż podczas wizytacji Uczelnia nie udostępniła akt osobowych osób stanowiących minimum kadrowe ocenianego kierunku studiów dokonano weryfikacji kserokopii poświadczających uzyskanie stopni i tytułów naukowych oraz umów o pracę, na podstawie których nawiązano stosunek pracy. W wyniku dokonanej oceny stwierdza się, iż niezwłocznie należy:

- uzupełnić dokumentację **mającą na celu uzyskanie informacji/opinii o dyplomach poświadczających nadanie stopni naukowych**, w tym potwierdzającej ich równoważność z odpowiednimi polskimi stopniami naukowymi na podstawie obowiązujących umów międzynarodowych; w przypadku dwóch osób (szczegóły przedstawia **Załącznik Nr 5** raportu);
- uzupełnić dokumentację **poświadczającą uzyskanie informacji dotyczącej** uprawnienia uczelni działającej w państwie członkowskim UE, OECD lub EFTA - do nadawania stopni naukowych (art. 24 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. Nr 65, poz. 595, z późn. zm.) - w przypadku trzech osób (szczegóły przedstawia **Załącznik Nr 5** raportu). Ponadto w przypadku dwóch osób w dokumencie nawiązującym stosunek pracy stwierdzono zatrudnienie na stanowisku *profesor*, co jest niezgodne z brzmieniem nazw stanowisk określonych w art. 110.1 ustawy z dn. 27 lipca 2005 r. – *Prawo o szkolnictwie wyższym* (Dz. U. Nr 164, poz. 1365, z późn. zm.) – szczegóły przedstawiono w **Załączniku Nr 5**, a zatem wskazane jest doprecyzowanie nazwy zajmowanego stanowiska zgodnie z wykazem stanowisk dla pracowników naukowo-dydaktycznych określonym w powyższych przepisach prawa.

W związku z przeprowadzoną weryfikacją oświadczeń o wyrażeniu zgody na wliczenie do minimum kadrowego stwierdzono, iż zgodę na wliczenie do minimum kadrowego dla kierunku *turystyka i rekreacja* na poziomie studiów I i II stopnia wyraziły wszystkie osoby wskazane do minimum kadrowego ocenianego kierunku studiów, w tym 8 osób w grupie pracowników samodzielnych nauki posiadających tytuł naukowy lub stopień naukowy doktora habilitowanego oraz 12 osób w grupie posiadających stopień naukowy doktora. Ponadto wszystkie osoby zgłoszone do minimum kadrowego spełniają warunki określone w art. 112a ust. 1 i 2 ustawy z dn. 27 lipca 2005 r. – *Prawo o szkolnictwie wyższym*. Natomiast w przypadku 8 osób stwierdzono naruszenie zapisu określonego w art. 112a ust. 3 ustawy, w związku z niedotrzymaniem ustawowego terminu złożenia oświadczenia, gdyż zostały złożone z dniem 30 i 23.09.2014 r., czyli po 30 czerwca roku

poprzedzającego rok akademicki bez zaistniałych zmian w zatrudnieniu wpływających na minimum kadrowe. W przypadku 5 osób (zatrudnienie z dn. 01.10.2014 r. lub przedłużenie stosunku pracy) można stwierdzić, iż zaistniały zmiany w zatrudnieniu wpływające na minimum kadrowe, a zatem za prawidłowe uznaje się złożenie oświadczeń o wyrażeniu zgody na wliczenie do minimum kadrowego *przed rozpoczęciem semestru* tj. z dniem 8 i 30.09.2014.

Analiza dorobku naukowego i kwalifikacji dydaktycznych kadry akademickiej prowadzącej zajęcia na kierunku turystyka i rekreacja studia I i II stopnia, w tym osób proponowanych do minimum kadrowego pozwala stwierdzić iż dorobek naukowy odpowiada potrzebom kierunku i przedmiotów tworzących program kształcenia. Kadra naukowa posiada dorobek w dyscyplinach naukowych w których określono efekty kształcenia jak również z których wywodzą się przedmioty tworzące program kierunku. Kadra swoim dorobkiem publikacyjnym reprezentuje szeroką paletę dyscyplin i dziedzin naukowych, zgodnie z potrzebami procesu dydaktycznego kierunku *turystyka i rekreacja*, który został osadzony w trzech obszarach kształcenia: w obszarze *nauk społecznych*, obszarze *nauk przyrodniczych* i obszarze *nauk medycznych i nauk o zdrowiu oraz nauk o kulturze fizycznej*. Osoby z wykształceniem magisterskim, ale również niektóre w stopniu doktora, posiadają dodatkowo doświadczenie zawodowe związane z gospodarką turystyczną. I tak są to osoby, które są lub były zatrudnione jako: dyrektor biura podróży, prezes zarządu Schronisk Młodzieżowych, pracownicy organizacji turystycznych, pracownicy banków, hoteli, pracownicy urzędu marszałkowskiego, urzędu miasta, inspektorzy handlowi. Kilka osób ma uprawnienia pilotów wycieczek.

Uczelnia do minimum kadrowego ocenianego kierunku zaproponowała 20 osób (8 samodzielnych nauczycieli akademickich i 12 doktorów). Zespół Oceniający PKA biorąc pod uwagę: dorobek naukowy, obciążenia dydaktyczne, złożone oświadczenia, formalne wymogi dotyczące osób, które uzyskały dyplomy zagranicą do minimum kadrowego zaliczył 7 samodzielnych nauczycieli akademickich oraz 10 doktorów. Trzy osoby nie zostały zaliczone z uwagi na brak informacji potwierdzających równoważność dyplomów uzyskanych zagranicą. Analiza dorobku naukowego pozwala stwierdzić iż osoby proponowane do minimum kadrowego reprezentują trzy wskazane obszary kształcenia, do których został przyporządkowany kierunek *turystyka i rekreacja*: obszar *nauk społecznych* reprezentują 4 osoby (w tym 2 samodzielnych nauczycieli akademickich), obszar *nauk przyrodniczych* - 8 osób, obszar *nauk medycznych i nauk o zdrowiu oraz nauk o kulturze fizycznej* - 5 osób. Dorobek osób zaliczonych do minimum kadrowego należy do dziedzin i dyscyplin naukowych, w których określone zostały efekty kształcenia, a w szczególności, takich jak: *nauki o kulturze fizycznej, ekonomia, nauki o zarządzaniu, geografia*.

Na podstawie analizy umów o pracę oraz informacji uzyskanych w czasie wizytacji można stwierdzić, iż większość nauczycieli akademickich stanowiących minimum kadrowe jest zatrudnionych w Uczelni od wielu lat, w tym 9 osób jest zatrudnionych na podstawie umowy o pracę na czas nieokreślony. Dla wszystkich nauczycieli akademickich zaliczanych do minimum kadrowego Uczelnia stanowi podstawowe miejsce pracy. Ponadto znaczna część osób wchodzących w skład minimum kadrowego ocenianego kierunku studiów zarówno w grupie samodzielnych nauczycieli akademickich, jak i w grupie doktorów stanowiła minimum kadrowe podczas oceny przez PKA w 2009 roku; w grupie profesorów i doktorów habilitowanych - 3 osoby, natomiast w grupie doktorów - 5 osób. Powyższe fakty pozwalają na stwierdzenie, że minimum kadrowe dla kierunku *turystyka i rekreacja* w WSG w Bydgoszczy jest dostatecznie stabilne.

Z zapisów Uchwały Senatu Nr 16/2011/2012 z 26.06.2012, na podstawie której przyporządkowano oceniany kierunek studiów do obszarów kształcenia nie wynika, który z trzech wskazanych jest obszarem wiodącym, gdyż nie określono w niej procentowego udziału liczby punktów ECTS koniecznych do uzyskania kwalifikacji odpowiadających poziomowi kształcenia. Informację na ten temat uzyskano podczas wizytacji ZO PKA: dla kierunku *turystyka i rekreacja* studiów I i II stopnia obszarami wiodącymi są obszar *nauk społecznych* i obszar *nauk*

przyrodniczych, z których każdy obejmuje po 40% punktów ECTS, natomiast obszaru *nauk medycznych i nauk o zdrowiu oraz nauk o kulturze fizycznej* obejmuje po 20% punktów ECTS.

W związku z powyższym wymagania do wyliczenia stosunku liczby nauczycieli akademickich stanowiących minimum kadrowe, do liczby studentów kierunku dla poszczególnych obszarów nauk zostały określone w §17 rozporządzenia MNiSW z dnia 3 października 2014 r. w sprawie warunków prowadzenia studiów na określonym kierunku i poziomie kształcenia (Dz. U. z 2014 r. poz. 1370). Dla obszaru *nauk społecznych* w związku z przepisem przejściowym określonym w §29 cytowanego powyżej rozporządzenia, dostosowanie minimum kadrowego do wymaganych przepisów musi zostać osiągnięte do dnia 1 października 2015r. Relacja między liczbą studentów, a liczbą nauczycieli akademickich tworzących minimum kadrowe wynosi 1:34, zatem warunek ważonego stosunku dla obszaru *nauk społecznych* 1:160, obszaru nauk przyrodniczych 1:60 i obszaru *nauk medycznych, nauk o zdrowiu oraz nauk o kulturze fizycznej* 1:60 jest spełniony.

Analiza obsady zajęć na kierunku *turystyka i rekreacja* potwierdza zgodność między dorobkiem naukowym osoby prowadzącej dany przedmiot, a zakresem merytorycznym przedmiotu. Wykłady przedmiotów kierunkowych oraz czerpiących z nauk podstawowych prowadzą samodzielni nauczyciele akademicy lub osoby ze stopniem doktora. Niektóre wykłady specjalnościowe prowadzą praktycy po uzyskaniu zgody dziekana. Obecnie wykłady „eksperckie” prowadzi pięciu przedstawicieli praktyki gospodarczej. Zespół Oceniający PKA zaleca wprowadzenie formy warsztatowej, konwersatoryjnej dla zajęć prowadzonych przez praktyków oraz zwiększenie udziału samodzielnych nauczycieli akademickich w obsadzie seminarium dyplomowego.

Wszyscy pracownicy Uczelni prowadzący zajęcia na odległość są zobowiązani do wzięcia udziału w szkoleniu organizowanym w Ośrodku Nowych Technologii Edukacyjnych. Po odbyciu szkolenia pracownicy otrzymują certyfikaty potwierdzające umiejętność prowadzenia zajęć technikami na odległość.

Załącznik nr 6. Informacja o hospitowanych zajęciach i ich ocena

Zajęcia prowadzone były właściwie z dobrym przygotowaniem merytorycznymi prowadzącego.

4.3)

Polityka kadrowa prowadzona przez Wydział Studiów Stosowanych zorientowana jest także na spełnienie wymagań w zakresie minimum kadrowego dla kierunku *turystyka i rekreacja* na poziomie studiów I i II stopnia. Uczelnia stosuje oprócz umów na czas nieokreślony dla nauczycieli zatrudnionych na podstawowym miejscu pracy, kontraktowe formy zatrudnienia tzw. kontrakty stałe zatrudniające osoby z obowiązkiem prowadzenia badań naukowych i prowadzenia zajęć dydaktycznych oraz organizacyjnych oraz kontrakty dydaktyczne zorientowane wyłącznie na zatrudnienie osób prowadzących zajęcia dydaktyczne. Zatrudnienie odbywa się w formie konkursowej ogłaszanej poprzez strony internetowe

Uczelnia dokonuje oceny jakości pracy nauczyciela akademickiego poprzez ocenę okresową pracownika, oceny studentów w procesie ankietyzacji oraz hospitacje przełożonych. Nowo zatrudnieni nauczyciele akademicy po pierwszym semestrze są ankietowani z satysfakcji zajęć i każdy nauczyciel w trakcie pierwszego semestru pracy ma zaplanowaną hospitację. Wyniki opinii studentów i hospitacji są podstawą do przedłużenia zatrudnienia. Okresowa ocena nauczycieli prowadzona jest zgodnie z przepisami prawnymi – każdy pracownik podlega ocenie okresowej raz na dwa lata. Pracownik wypełnia ankietę pracowniczą w systemie w Isaps, podając osiągnięcia naukowe, badawczo-rozwojowe, organizacyjne i dydaktyczne. Drugie narzędzie oceny kadry stanowią: *Indywidualna Karta obciążeń dydaktycznych* dokumentująca oceny zajęć dydaktycznych oraz *Indywidualna Karta obciążeń administracyjnych*, w której dokonywana jest ocena pracy

organizacyjnej na rzecz Katedry i Uczelni. Ta ocena służy integracji kadry i osiągnięciu celów strategicznych.

Uczelnia wspiera rozwój kadry naukowej. Każdego roku przyznawana jest pula środków finansowych na granty wewnętrzne pozwalające na realizację indywidualnych lub zbiorowych prac badawczych. Ponadto kadra akademicka jest wspierana w aplikowaniu o granty zewnętrzne w tym z Narodowego Centrum Nauki. Podejmowane są w miarę możliwości wszelkie starania sprzyjające podnoszeniu kwalifikacji pracowników Wydziału wraz z zapewnianiem warunków do rozwoju naukowego i dydaktycznego. Zauważalny jest fakt, iż nauczyciele akademicy ze stopniem naukowym doktora i tytułem zawodowym magistra podnoszą swoje kwalifikacje uzyskując kolejne stopnie naukowe. Uczelnia wspiera także rozwój kadry poprzez liczne oferty szkoleń, finansowanie udziału nauczycieli akademickich w seminariach, konferencjach naukowych o wymiarze krajowym i międzynarodowym oraz szkoleniach.

Kadra motywowana jest do rozwoju naukowego oraz wdrażania innowacyjnych rozwiązań w zakresie działalności dydaktycznej również nagrodami finansowymi. Co roku przyznawana jest dla katedr pula nagród oraz premii zadaniowych za szczególnie inicjatywy dydaktyczne i osiągnięcia naukowe.

Na spotkaniu z kadrami akademickimi przewodnicząca zespołu przedstawiła cele wizytacji i kryteria oceny. Dyskutowano o strategii Wydziału w związku z wyborem akademickiego profilu kształcenia dla kierunku *turystyka i rekreacja*. Podkreślano, iż Uczelnia wspiera rozwój naukowy kadry, a duże możliwości współpracy międzynarodowej tworzą dobre możliwości rozwoju naukowego i dydaktycznego kadry. Wspomniano o różnych formach kształcenia realizowanych na kierunku *turystyka i rekreacja* w tym zajęciach terenowych oraz praktykach zawodowych. Podkreślano wspierającą rolę wewnętrznego systemu zapewniania jakości kształcenia.

W stosunku do oceny programowej PKA na kierunku *turystyka i rekreacja* przeprowadzonej w roku akademickim 2008/2009 poprawie uległa relacja pomiędzy liczbą nauczycieli akademickich stanowiących minimum kadrowe, a liczbą studentów ocenianego kierunku studiów. Minimum kadrowe zostało wyraźnie poszerzone. Zasadne jest podtrzymanie zarzutu dotyczącego uzupełnienia dokumentacji osób stanowiących minimum kadrowe o dokumenty poświadczające uzyskanie stopni naukowych za granicą.

Załącznik nr 5 Nauczyciele akademicy realizujący zajęcia dydaktyczne na ocenianym kierunku studiów, w tym stanowiący minimum kadrowe.

Ocena końcowa 4 kryterium ogólnego w pełni
Syntetyczna ocena opisowa stopnia spełnienia kryteriów szczegółowych

- 4.1) Liczba oraz struktura kwalifikacji naukowych kadry prowadzącej zajęcia na kierunku *turystyka i rekreacja* według stopni i tytułów naukowych umożliwiają realizację zakładanych kierunkowych i przedmiotowych efektów kształcenia na kierunku *turystyka i rekreacja*.
- 4.2) Dorobek naukowy i kwalifikacje dydaktyczne kadry prowadzącej zajęcia na wizytowanym kierunku są zgodne z potrzebami procesu dydaktycznego. Minimum kadrowe dla studiów I i II stopnia jest spełnione. Do minimum kadrowego zaliczono 17 nauczycieli akademickich, w tym 7 samodzielnych oraz 10 doktorów. Osoby zaliczone do minimum kadrowego swoim dorobkiem naukowym reprezentują trzy obszary kształcenia, do których przyporządkowano kierunek *turystyka i rekreacja* tj. obszar *nauk społecznych*, obszar *nauk przyrodniczych* oraz obszar *nauk medycznych i nauk o zdrowiu oraz nauk o kulturze fizycznej*. Dorobek naukowy kadry dydaktycznej pokrywa

wszystkie dyscypliny naukowe, w których określone zostały efekty kształcenia. Obsada zajęć zachowuje zgodność kwalifikacji naukowych i dydaktycznych z zakresem merytorycznym przedmiotu i formą zajęć. W procesie dydaktycznym biorą również udział przedstawiciele praktyki gospodarczej reprezentującej sektor turystyki.

- 4.3) **Polityka kadrowa Uczelni umożliwia rozwój naukowy pracowników naukowo-dydaktycznych. Wykorzystuje się granty wewnętrzne finansujące realizację projektów naukowych oraz wymianę międzynarodową i udział w konferencjach naukowych. Stosowane jest także wsparcie w postaci nagród i premii. Kadra jest objęta oceną okresową nauczycieli akademickich uwzględniającą dorobek naukowy i dydaktyczny oraz zaangażowanie w prace organizacyjne.**

Kryterium 5. Infrastruktura dydaktyczna i naukowa, którą dysponuje jednostka a możliwość realizacji zakładanych efektów kształcenia oraz prowadzonych badań naukowych

Zespół oceniający podczas wizytacji przeprowadził ocenę bazy dydaktycznej. Uczelnia posiada bardzo funkcjonalny i nowoczesny kampus w którym znajduje się 14 wolnostojących budynków, w których znajdują się sale dydaktyczne o łącznej powierzchni 5.281 m², w tym 3.833 m² powierzchni własnych oraz 1.448 m² powierzchni wynajętych (na podstawie długoterminowych umów najmu). WSG posiada 18 sal wykładowych o zróżnicowanej powierzchni, co pozwala na odpowiednie dostosowanie wyboru sali do liczebności grupy studentów. Sale te są wyposażone w nowoczesny sprzęt audiowizualny oraz nagłośnienie umożliwiające swobodną realizację wykładów. Zajęcia na kierunku *turystyka i rekreacja* odbywają się głównie w budynku A, w którym mieści się siedziba Katedry Gospodarki Turystycznej koordynującej prowadzenie kierunku. Są tam sale wykładowe, ćwiczeniowe, seminaryjne. Wszystkie sale są wyposażone w nowoczesne środki audiowizualne, a niektóre także w tablice multimedialne. Katedra Gospodarki Turystycznej ma do dyspozycji pracownie komputerowe umożliwiające prowadzenie zajęć laboratoryjnych. Trzy pracownie komputerowe zostały wyposażone w komputery klasy PC (15 stanowisk każda), natomiast w jednej pracowni zainstalowano 15 komputerów Macintosh. Komputery PC mogą pracować pod kontrolą systemu Windows lub Linux. W pracowniach zainstalowano specjalistyczne oprogramowanie umożliwiające zapoznanie się z systemami rezerwacyjnymi wykorzystywanymi w biurach podróży, hotelach, gastronomii (PROHOT, PROGASTRO, WORLDSPAN). Z uwagi na potrzeby dydaktyczne kierunku, *turystyka i rekreacja* studenci mają zajęcia z zakresu rekreacji w Centrum Fitness i Odnowy Biologicznej Rewital oraz ACM (Akademiczne centrum Medyczne WSG). Centrum to wyposażone jest w nowoczesny sprzęt w pełni odpowiadający potrzebom dydaktycznym kierunku. Dodatkowo na terenie Uczelni znajdują się: sklep oraz punkt ksero.. Wokół obiektów Uczelni położone są tereny rekreacyjno-wypoczynkowe w znacznej części przeznaczono na obiekty rekreacyjno – sportowe wśród których znajdują się m.in. boiska do piłki koszykowej oraz przystań kajakowa i żaglowa na Brdzie. Uczelnia dysponuje parkingami na około 300 stanowisk dla studentów, pracowników oraz gości i kilkudziesięcioma miejscami postojowymi dla rowerów. Otoczenie budynków, w tym tzw. mała architektura jest bardzo przyjazne dla studentów i kadry.

Uczelnia jest skomputeryzowana, posiada 10 pracowni komputerowych z odpowiednim oprogramowaniem ze 150 stanowiskami. Do dyspozycji nauczycieli akademickich i studentów jest ponad 350 komputerów PC. Wszystkie pracownie komputerowe pomieszczenia administracyjne i sale dydaktyczne sprzężone są lokalną siecią komputerową i wewnętrzną siecią telekomunikacyjną CENTREX. Każdy z komputerów w zakładach naukowych i administracji Uczelni posiada dostęp do Internetu. Dodatkowo studentom została udostępniona sieć bezprzewodowa mająca zasięg na całym kampusie WSG.

W poniższej tabeli wskazano pracownie (w tym z oprogramowaniem), które są wykorzystywane na poszczególnych zajęciach prowadzonych na kierunku *turystyka i rekreacja*

Pracownia	Oprogramowanie	Prowadzone przedmioty
P1	Windows 7 Profesional Adobe Creative Suite 5.5 Standart ArCADia – Intellicad 2009 se pl Archicad 13 pol Artlantis studio 3.0 Autocad 2010 Autocad 2011 autodesk 3ds max design 2012 borland c++ builder 5 borland c++ builder 6 corel x5 ms office professional 2010 ms sql server 2008 solid edge st4	- Technologie informatyczne - Praktyczne podstawy kształcenia zdalnego - Komputerowe metody opracowania danych naukowych
P2	Windows 7 Linux CentOS borland c++ builder 5 kaspersky ms office 2010 prof. ms office project ms sql server 2008 ms visual studio 2005 ms visual studio 2010 putty winPcap wieshark	- Technologie informatyczne - Praktyczne podstawy kształcenia zdalnego
P3	windows xp prof. borland C++ builder 5 borland C++ builder 6 Gimp 2.6 wordspan gretl Spss 20 kaspersky ms office prof. 2007 fidelio	- Informatyka w turystyce i rekreacji - Specjalistyczne systemy informatyczne - Komputerowe metody opracowania danych naukowych - Zarządzanie projektami
P4	Windows XP profesjonal borland C++ buileder 5 borland C++ buileder 6 Firebird 2.1 wordspan gretl kaspersky ms office 2003 prof.. ms sql server 2008 ms visual studio 2008 prof. open office 3.1	- Technologie informatyczne - Zarządzanie projektami - Praktyczne podstawy kształcenia zdalnego - Informatyka w turystyce i rekreacji
P5	Windows XP prof. linux cent os borland c++ builder 5 world span gretl insert gt kaspersky Ms Office 2007 prof. MS Visio 2003 MS sql 2005 server MS Visual Studio 2005 open office 3.3 Spss 18 vegas pro 9.0 trial winPcap wire shark winscp	- Technologie informatyczne - Zarządzanie projektami - Komputerowe metody opracowania danych naukowych

P13	PROHOTT PROGAST windows xp home adobe creative suit 5.5 autodesk 3ds max design 2012 borland C++ builder 5 corel x5 etheral Spss 20 world span kaspersky ms office 2007 prof. scilab winpcap wireshark winscp	• Specjalistyczne systemy informatyczne • Zarządzanie projektami • Komputerowe metody opracowania danych naukowych
Hotel uczelniany (bud. K)	hotel	• Organizacja pracy w hotelarstwie • Obsługa konsumenta
G-L4 G-L5	Pracownia gastronomiczna	• Technologia gastronomiczna • Kultura kulinarna regionów Polski • Catering • Funkcjonowanie gastronomii hotelowej • Obsługa konsumenta • Enoturystyka • Regionalne i lokalne produkty kulinarne w UE • Współczesne trendy w nauce o żywieniu • Edukacja żywieniowa
M 25	Sala do zajęć grupowych (fitness, taniec, joga, masaż). Na wyposażeniu znajdują się: - stoły do masażu - fantomy - sprzęt rehabilitacyjny	• Wychowanie fizyczne • Nowoczesne formy rekreacji • Masaż klasyczny i leczniczy • Podstawy fizjoterapii • Systematyka ćwiczeń leczniczych • Odnowa biologiczna
M 20	Centrum Odnowy Biologicznej „Rewital”	• Masaż klasyczny i leczniczy • Podstawy fizjoterapii • Systematyka ćwiczeń leczniczych • Odnowa biologiczna • Zabiegi i infrastruktura SPA
D1, D2	Sale do masażu	• Masaż klasyczny i leczniczy • Nowoczesne formy rekreacji
M1	Hala sportowa	• Wychowanie fizyczne • Nowoczesne formy rekreacji
ACM – K A3	Akademickie Centrum Medyczne	• Systematyka ćwiczeń leczniczych • Podstawy fizjoterapii • Odnowa biologiczna

W Uczelni funkcjonuje Ośrodek Nowych Technologii Edukacyjnych (ONTE), który realizuje *blended learning* wspomagające tradycyjne metody dydaktyczne. Dla potrzeb *b-learningu* została zaadoptowana z zasobów otwartych platforma edukacyjna Moodle, a od 2010 roku Uczelnia wykorzystuje także profesjonalną platformę Cisco WebEx, do której dostęp ma każdy pracownik oraz student. Sylabusy przedmiotów potwierdzają wykorzystanie metody *blended learning*.

Baza Uczelni tworzy studentom szerokie możliwości działalności kulturalnej, co zostało szczegółowo opisane w *Raporcie Samooceny*.

Uczelnia dysponuje wystarczającą infrastrukturą zapewniającą możliwości prowadzenia badań naukowych powiązanych z treściami kształcenia na kierunku *turystyka i rekreacja*. W strukturze Uczelni powołana została Pracownia Analiz Społecznych i Rynkowych udostępniana na potrzeby badań własnych pracowników i zleczanych zewnętrznie. Pracownia wyposażona jest w sprzęt komputerowy i oprogramowanie SPSS z aktualnymi licencjami. Oprogramowanie wykorzystywane jest również w trakcie zajęć. Studenci mogą nieodpłatnie pozyskać licencję oprogramowania poprzez uczelniany system ISAPS. Ponadto w pracach badawczych

wykorzystywane jest oprogramowanie Statistica, SPSS, pracownia do badań focusowych i wykwalifikowana sieć własnych ankieterów.

Księgozbiór Biblioteki liczy ponad 40.000 woluminów, z tego literatura z zakresu turystyki i rekreacji obejmuje około 8.500 woluminów, w tym podręczniki, monograficzne serie wydawnicze i czasopisma.

Gromadzone są pozycje z zakresu: turystyki i rekreacji, geografii, ekonomii, zarządzania, socjologii, wychowania fizycznego, fizjoterapii, dietetyki, transportu, języków obcych, gospodarki przestrzennej, kulturoznawstwa, architektury i urbanistyki, budownictwa, elektroniki, finansów i rachunkowości, filologii, informatyki, integracji europejskiej, inżynierii produkcji, ekonometrii, logistyki, matematyki, mechatroniki, prawa oraz gospodarczego prognozowania. Księgozbiór zawiera pozycje zalecane w sylabusach przedmiotów realizowanych na kierunku turystyka i rekreacja. Uczelnia prenumeruje czasopisma (w tym obcojęzyczne) odpowiadające profilowi kształcenia. Liczba tytułów czasopism znajdujących się w Bibliotece wynosi 120, z czego 85 Biblioteka WSG zaprenumerowała w 2014 r. W zakresie turystyki i rekreacji dostępne są takie tytuły, jak: *Czasopismo Geograficzne*, *Folia Turistica*, *Hotelarz*, *National Geographic*, *Nowości Gastronomiczne*, *Podróże*, *Problemy Turystyki i Rekreacji*, *Przegląd Gastronomiczny*, *Rynek Turystyczny*, *Świat Hoteli*, *Turyzm*, *Voyage*, *Wiadomości Turystyczne*, *Zeszyty Naukowe WSG*. Seria: *Turystyka i Rekreacja*. Dostępne są także archiwalne numery czasopism, m.in. *Gościniec*, *Jantarowe Szlaki*, *Poznaj Świat*, *Problemy Turystyki*.

Ponadto w „e-Biblioteka” (<http://onte.wsg.byd.pl/moodle>), znajdują się dodatkowe tytuły takie, jak: Aktualności Turystyczne, Ekonomiczne Problemy Turystyki, *Folia Turistica*, *Geoturystyka*, *Gościniec PTTK*, *Journal of Environmental Management and Tourism*, *Polish Journal of Sport and Tourism*, *Przegląd Turystyczny*, *Turystyka Kulturowa*, *Tourism*, *Tourism Review*, *UNWTO Tourism Barometer*, W Górach. Biblioteka zapewnia dostęp do elektronicznych baz danych : E-PUBLIKACJE NAUKI POLSKIEJ - LEX POLONICA MAXIMA - WIRTUALNA BIBLIOTEKA NAUKI. W tym EBSCO, m.in.: Academic Search Complete: Business Source Premier, Regional Business News, Health Source (Consumer Edition) i Health Source (Academic Edition), Przykładowe tytuły czasopism w bazach EBSCO związane tematycznie z kierunkiem *turystyka i rekreacja*, to: *An International Journal of Tourism and Hospitality Research*, *Journal of Sustainable Tourism*, *Leisure Sciences*, *Tourism and Hospitality Research*, *Leisure and Hospitality Business*, *Nutrition Health Review*, *Nutrition Action Health Letter*, ELSEVIER–SCOPUS–SPRINGER–WEB OF KNOWLEDGE–VI Willey-Blackwell.

Czytelnia Biblioteki Głównej WSG w Bydgoszczy wyposażona jest w 48 stanowisk pracy indywidualnej, 31 komputerów, 2 miejsca do pracy zbiorowej z 10 miejscami, 2 stanowiska ze specjalistycznym oprogramowaniem dla osób niepełnosprawnych (w tym dla niedowidzących głośnomówiący) oraz stanowisko digitalizacji. W czytelni znajdują się również książki w wolnym dostępie. Wszystkie komputery są połączone do Internetu. Na stanowiskach zainstalowany jest pakiet biurowy Microsoft Office i oprogramowanie specjalistyczne, m.in.: Lex Polonica Maxima, i AutoCAD, Na wybranych stanowiskach zainstalowano również oprogramowanie GRETL, GIMP, GIS, C++ Builder oraz ARTLANTIS i WORLDSPAN.

W 2011 r. Biblioteka Główna WSG przystąpiła do Kujawsko-Pomorskiej Biblioteki Cyfrowej. Rozpoczęto digitalizację publikacji wydanych przez Wydawnictwo Uczelniane WSG (w tym z dziedziny turystyki i rekreacji).

W ramach biblioteki działa Ośrodek Informacji Naukowej, który wspomaga proces dydaktyczny, a także badania naukowe. Ponadto uczelnia posiada Centrum Dokumentacji Europejskiej, którego zbiory są przydatne w procesie dydaktycznym kierunku *turystyka i rekreacja*. Centrum informuje studentów o możliwościach korzystania z europejskich statystyk dotyczących ruchu turystycznego, bazy co jest wykorzystywane w pracach dyplomowych.

Uczelnia posiada Kampus umiejscowiony blisko centrum Bydgoszczy. Studenci nie mają problemu z dostępem do podstawowych usług, które powinny być oferowane na terenie kampusu: ksero, punkty gastronomiczne.

W trakcie spotkania z ZO PKA studenci dobrze ocenili jakość sal dydaktycznych i ich wyposażenia. Sprzęt w pracowniach (najczęściej komputery) jest w ich ocenie nowy, a jego liczba wystarcza do komfortowej pracy. Zdaniem studentów, korzystanie ze sprzętu odbywa się wyłącznie samodzielnie. Wielkość sal dydaktycznych również jest odpowiednia do wielkości grupy – zajęcia odbywają się w komfortowych warunkach i nie występują problemy w tym zakresie.

Biblioteka zlokalizowana jest w budynku na terenie kampusu Uczelni. Wyposażenie biblioteki, w szczególności czytelni, zasługuje na dobrą ocenę – liczba stanowisk do pracy dla studentów jest wystarczająca. Zgodnie z informacjami uzyskanymi w trakcie wizytacji, studenci nie posiadają własnych indywidualnych kont bibliotecznych, ale za pomocą własnego konta w systemie informatycznym Uczelni można korzystać z zasobów zdalnych. Kierownictwo Biblioteki, w porozumieniu z nauczycielami, prowadzi monitoring literatury zawartej w sylabusach przedmiotów, niezbędnej do zaliczenia przedmiotu – nauczyciele mają obowiązek zgłoszenia, a na ich podstawie biblioteka dokonuje zakupów. Obecnie studenci nie mają możliwości zgłaszania własnych propozycji w sformalizowany sposób, poprzez własne konta. Sugeruje się rozważenia wprowadzenia takiej możliwości w przyszłości. Studenci nie zgłaszali uwag do funkcjonowania biblioteki, ocenili ją jako dobrą.

Praktyki zawodowe odbywają się w hotelach (w tym pięciu zagranicznych: w Grecji, Szwecji i Włoszech), biurach turystycznych, sanatoriach, ośrodkach sportu i rekreacji, uzdrowiskach, organizacjach turystycznych, klubach sportowych, ośrodkach rekreacji, muzeach, agencjach turystycznych. W instytucjach tych istnieje pełna możliwość realizacji zakładanych efektów kształcenia. Zajęcia terenowe odbywają się w formie obozów letnich w obiektach sportowych lub rekreacyjnych, turystycznych zapewniających oczekiwane potrzeby. W trakcie spotkania z Zespołem Oceniającym PKA studenci nie zgłaszali uwag do jakości sal dydaktycznych i ich wyposażenia. Pozytywnie ocenili również miejsca realizacji obu praktyk studenckich, wynikających z programu studiów.

Uczelnia dysponuje pracownią dla osób z dysfunkcjami ruchu, wzroku i słuchu, w której znajduje się 10 stanowisk z szerszymi biurkami, aby umożliwić korzystanie z komputerów osobom na wózkach inwalidzkich. Na potrzeby prowadzenia zajęć zakupiono i zainstalowano oprogramowanie i sprzęt dla osób z różnego rodzaju dysfunkcjami. Szczegółowy opis sprzętu specjalistycznego dla studentów niepełnosprawnych znajduje się w *Raporcie Samooceny*. Pracownia została zmodernizowana co umożliwia swobodny dostęp osobom niepełnosprawnym do odpowiednich miejsc w czytelni, bibliotece, uczelni. Budynek K, wyposażony jest w windę, która zapewnia dostęp do wyższych kondygnacji, na których znajdują się sale dydaktyczne. W uczelni działa pełnomocnik ds. osób niepełnosprawnych, którego Biuro jest położone dogodnie na parterze.

Budynek, w którym mieści się Katedra Gospodarki Turystycznej jest tylko częściowo przystosowany do potrzeb osób niepełnosprawnych ruchowo – nie posiada windy (budynek jest jednopiętrowy). Toalety są dostosowane do potrzeb osób z niepełnosprawnościami ruchu. Zgodnie z informacjami uzyskanymi w trakcie wizytacji - grupy, do których należą studenci z niepełnosprawnością ruchową nie odbywają zajęć na piętrze. W przypadku, gdy student z niepełnosprawnością ruchu chciałby skorzystać z pomocy administracji, może spotkać się z konkretnymi pracownikami w Biurze ds. Osób Niepełnosprawnych, po wcześniejszym zgłoszeniu takiej potrzeby.

Biblioteka jest dobrze przygotowana do potrzeb osób niepełnosprawnych. Ze względu na architekturę budynku, podjazd i drzwi dla osób niepełnosprawnych znajdują się od tyłu czytelni i wypożyczalni. Zgodnie z informacjami pozyskanymi od pracowników Biblioteki, konieczność otwarcia drzwi zgłasza Biuro ds. Osób Niepełnosprawnych, z którym powinien skontaktować się student. Na wyposażeniu biblioteki znajdują się także urządzenia dla osób z innymi niepełnosprawnościami, przykładowo powiększalniki dla osób słabowidzących lub specjalnie przystosowanych stanowisk pracy.

W trakcie programowej oceny PKA kierunku *turystyka i rekreacja*, która została przeprowadzona w roku akademickim 2008/2009 nie stwierdzono obszarów wymagających działań naprawczych w odniesieniu do infrastruktury dydaktycznej i naukowej Uczelni.

Ocena końcowa 5 kryterium ogólnego **wyróżniająca**
Syntetyczna ocena opisowa stopnia spełnienia kryterium szczegółowego

Uczelnia posiada nowoczesną wielofunkcyjną bazę dydaktyczną w pełni dostosowaną do potrzeb kształcenia na kierunku *turystyka i rekreacja*. Infrastruktura dydaktyczna jest dostosowana do potrzeb osób niepełnosprawnych. Dostosowano także stanowiska pracy samodzielnej i grupowej do potrzeb osób niepełnosprawnych w Bibliotece. Zbiory biblioteczne zapewniają dostęp do szerokiej literatury oraz czasopism przydatnych w procesie dydaktycznym, które mogą być także przydatne do prowadzenia badań naukowych. Studenci ocenianego kierunku pozytywnie ocenili infrastrukturę dydaktyczną niezbędną dla osiągnięcia końcowych efektów kształcenia, która znacząco uwzględnia też potrzeby osób niepełnosprawnych.

Kryterium 6. Badania naukowe prowadzone przez jednostkę w zakresie obszaru/obszarów kształcenia, do którego został przyporządkowany oceniany kierunek studiów

Pracownicy Instytutu Gospodarki Turystycznej i Geografii, obecnie Katedra Gospodarki Turystycznej, prowadzą badania naukowe. Badania te koncentrują się na takich tematach badawczych, jak :

- Monitorowanie zjawisk turystycznych: ruch turystyczny w miastach, na obszarach chronionych,
- Rozwój turystyki na obszarach cennych przyrodniczo, w tym w dolinach rzecznych,
- Funkcjonowanie turystyki w układach regionalnych i lokalnych,
- Uwarunkowania rozwoju produktów turystycznych związanych z różnymi formami turystyki,
- Konkurencyjność obszarów recepcji turystycznej,
- Potencjał turystyczny Bydgoskiego Węzła Wodnego,
- Zagospodarowanie turystyczne miast,
- Rola agroturystyki w rozwoju regionu kujawsko-pomorskiego,
- Aktywność turystyczna, rekreacyjna i sportowa,
- Turystyka zdrowotna z wykorzystaniem potencjału regionu kujawsko-pomorskiego.

Pracownicy Katedry występują o granty do Narodowego Centrum Nauki, jak również w ramach wewnętrznych konkursów aplikują o środki finansowe Uczelni. Uczelnia wystąpiła o sześć grantów do NCN z których jeden *Podstawy teoretyczno-metodologiczne studiów geograficzno-miejskich. Studium z metodologii miast* otrzymał dofinansowanie. W ostatnich trzech latach realizowane były następujące tematy badawcze w ramach grantów wewnętrznych :

- Konkurencyjność produktów turystycznych województwa kujawsko-pomorskiego
- Zmiany w bazie recepcyjnej Ciechocinka na tle ewolucji przestrzenno-funkcjonalnej miasta
- Przyrodnicze i antropogeniczne uwarunkowania turystyki i rekreacji na obszarze Doliny Brdy
- Determinanty spożycia napojów wśród uczniów szkół gimnazjalnych ze względu na skład masy ciała i aktywność fizyczną
- Problemy bezpieczeństwa w wodzie i ratowania tonących - teoria w praktyce. Nowoczesne systemy kształcenia przyszłych nauczycieli WF w wyższych szkołach niepublicznych
- Analiza skuteczności pierwszego etapu akcji ratunkowej na publicznych pływalniach w województwie kujawsko-pomorskim
- Kształtowanie zabytkowej przestrzeni funkcjonalnej układu urbanistycznego w kontekście jej rewitalizacji (na przykładzie Ciechocinka)

- Badanie działań o charakterze konkurencji i kooperacji wśród członków Klastra Turystycznego Obszaru BIT
- Waloryzacja turystyczna fizjonomicznej struktury przestrzennej Ciechocinka jako zabytku urbanistyki)
- Pokoje gościnne w Ciechocinku - lokalizacja, struktura, zakres usług
- Miasto w okresie przemian. Stan badań nad współczesnym miastem
- Baza danych –ruch turystyczny w Bydgoszczy

W latach 2009-2014 Jednostka koordynująca kierunek *turystyka i rekreacja* organizowała lub współorganizowała konferencje, seminaria naukowe o zasięgu krajowym i międzynarodowym (jedna konferencja otrzymała dofinansowanie z NCN). Były to następujące konferencje :

- *Wspomaganie rozwoju i edukacji człowieka poprzez turystykę, sport i rekreację* – 20 kwietnia 2009, (konferencja o zasięgu krajowym, organizator WSG, Studenckie Koło Naukowe Innowacji i Przedsiębiorczości Start-up)
- *Warunki rozwoju rekreacji i turystyki w dolinach rzecznych* – 15-17 września 2010 (konferencja o zasięgu krajowym, organizator IGTiG WSG)
- *Jakość życia w centrach miast – warunki zamieszkania i turystyki* – 12-15 maja 2011 (konferencja o zasięgu międzynarodowym, organizator IGTiG WSG, Urząd Miasta Torunia, Fundacja Romualdo Del Bianco Włochy, Patronat ICOMOS, ISOCARP)
- Międzynarodowa Konferencja Turystyki, Hotelarstwa i Rekreacji 2014 (EJTHR Conference 2014) – 19-21 maja 2014 (konferencja o zasięgu międzynarodowym, współorganizacja: GITUR – Politechnika w Leirii (Wydział Turystyki w Peniche, Portugalia), AWF w Poznaniu, IGTiG WSG w Bydgoszczy
- *Niepełnosprawność – czas wolny, turystyka, rekreacja* – 27 maja 2014 – (seminarium o zasięgu krajowym, organizator IGTiG WSG).

W Międzynarodowej Konferencji Turystyki, Hotelarstwa i Rekreacji 2014 wśród 169 uczestników brało udział 17 osób reprezentujących Uczelnię WSG w Bydgoszczy (w tym przedstawiciel studentów kierunku *turystyka i rekreacja*. Konferencja dla Instytutu miała istotne znaczenie ze względu na możliwości rozwoju współpracy międzynarodowej w zakresie badań nad turystyką (zainicjowanie udziału w międzynarodowych zespołach badawczych –oraz realizację związanych z umiędzynarodowieniem kierunku (pozyskanie *visiting professor*). Wśród zaproszonych referentów znajdowali się m.in.: przedstawiciele Uczelni zagranicznych oraz organizacji turystycznych (opis konferencji i skład uczestników przedstawia *Raport Samooceny*).

Wyższa Szkoła Gospodarki w Bydgoszczy (w tym także pracownicy związani z kierunkiem *turystyka i rekreacja*) podejmuje również szereg działań mających na celu nawiązanie współpracy z otoczeniem społeczno-gospodarczym i połączenia wyników badań naukowych z praktyką gospodarczą. Innowacyjne Laboratorium Współpracy Nauki i Biznesu InLAB – tworzy możliwości merytoryczne i organizacyjne współpracy przedsiębiorców i naukowców. Powołane przy Wyższej Szkole Gospodarki w ramach Kreatora Innowacyjności, ma za zadanie zarówno komercjalizację osiągnięć Uczelni, jak i indywidualnych prac i projektów kadry naukowej. Umożliwia wykorzystanie dorobku dydaktycznego i naukowego Uczelni przez krajowe i zagraniczne podmioty gospodarcze. W okresie testowania InLAB zrealizował szereg innowacyjnych projektów, oraz zainicjował i nawiązał współpracę Uczelni z licznymi przedsiębiorstwami z terenu województwa. I tak np. :W ramach tzw. Vouchera Badawczego InLAB w zakresie prac B+R zespół pracowników Instytutu Gospodarki Turystycznej i Geografii zrealizował projekt „Badania profilu i zachowań rekreacyjnych klientów LPKiW w Myślicinku wraz z oceną wybranych założeń strategicznych poszerzających i uatrakcyjnających ofertę usługową obiektu”. Ponadto, zespół pracowników Instytutu Gospodarki Turystycznej i Geografii we współpracy z partnerami branżowymi (BYLOT i zleceniodawcą - BCI) oraz z udziałem Pracowni Analiz Społecznych i Rynkowych WSG w latach 2012-2013, dwukrotnie realizował całoroczne badania monitorujące rynek turystyczny Bydgoszczy (*Badania ruchu turystycznego Bydgoszcz 2012, Badania ruchu turystycznego Bydgoszcz 2013*).

Efektem badań było nie tylko wypełnienie istniejącej luki poznawczej, ale przede wszystkim zintegrowanie przedstawicieli branży turystycznej i rekreacyjnej wokół problemu rozwoju turystyki w mieście i regionie.

We współpracy z European Association for Heritage Interpretation w Rezerwacie Bory Tucholskie na zlecenie powiatu tucholskiego, Katedra Gospodarki Turystycznej wdrożyła innowacyjny projekt szlaku interpretacyjnego (*Szlak Trzech Akweduktów*). Zespół pracowników Instytutu GTiG przy udziale Pracowni Analiz Społecznych i Rynkowych zrealizował również kilkietapowe badanie na temat *Tworzenie regionalnego produktu turystycznego na terenach wiejskich subregionu Borów Tucholskich oraz Krajny w województwie kujawsko-pomorskim*.

Realizowano też kilkuletnie badania nt. *Koopetycji jako źródła przewagi konkurencyjnej obszaru recepcji turystycznej na przykładzie Bydgoskiego Węzła Wodnego*.

Badania prowadzone na zlecenie podmiotów zewnętrznych, a także ze środków europejskich miały charakter badań stosowanych, stanowiły przyczynek do analiz i publikacji naukowych (tematy: *Badania profilu i zachowań rekreacyjnych klientów LPKiW w Myślicinku wraz z oceną wybranych założeń strategicznych poszerzających i uatrakcyjnających ofertę usługową obiektu; Badania ruchu turystycznego Bydgoszcz 2012; Badania ruchu turystycznego Bydgoszcz 2013; Organizacja szkolenia i warsztatów z interpretacji (część A), opracowanie podstaw lokalnego standardu identyfikacji wizualnej (typu Corporate Design) oraz realizacja pilotażowego opracowania 21 tablic terenowych zgodnie z międzynarodowymi standardami interpretacji dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego na potrzeby kanalizacji ruchu turystycznego w Rezerwacie Biosfery Bory Tucholskie; Tworzenie regionalnego produktu turystycznego na terenach wiejskich subregionu Borów Tucholskich oraz Krajny w Województwie Kujawsko-Pomorskim*).

Efektem prowadzonych badań naukowych są publikacje naukowe, w tym wydawane we własnym wydawnictwie. Można przytoczyć takie tematy artykułów, jak:

- *Kulturowe, przyrodnicze i społeczno- ekonomiczne aspekty rozwoju turystyki i hotelarstwa, Wybrane aspekty rozwoju turystyki, hotelarstwa i rekreacji w Bydgoszczy,*
- *Transport wodny śródlądowy. Transport ładunków. Turystyka i rekreacja,*
- *Poradnik dyplomanta kierunku studiów turystyka i rekreacja,*
- *Transformation of historical cities' functions in the context of tourism and sustainability (Przemiany funkcji miast historycznych - kontekst turystyki i rozwoju zrównoważonego),*
- *Walory turystyczne dolin rzecznych,*
- *Koncepcje i problemy badawcze geografii,*
- *Rehabilitacja a aktywność turystyczna – podstawowe zagadnienia,*
- *Turystyka miejska,*
- *Rehabilitacja a aktywność fizyczna – podstawowe zagadnienia;*
- *Stan i rozwój regionalnego sportu i rekreacji, *
- *Stan i rozwój regionalnej turystyki, rekreacji i rehabilitacji,*
- *Kompetentny pracownik hotelu,*
- *Wybrane biomedyczne zagadnienia z podstaw anatomii, fizjologii, patologii, patofizjologii, rekreacji, rehabilitacji, pielęgniarstwa, fizjoterapii, turystyki, sportu, turystyki uzdrowiskowej i spa,*
- *Człowiek – rekreacja – zdrowie,*
- *Społeczne i ekonomiczne aspekty turystyki i rekreacji,*
- *Transport w turystyce.*

Uczelnia dysponuje Wydawnictwem Uczelnianym, wydaje własne periodyki znajdujące się na liście MNiSW, np. *Turystyka i Rekreacja*. Pismo jest recenzowane i tworzy przestrzeń dla debaty naukowej zarówno dla pracowników Uczelni i środowiska akademickiego regionu i kraju związanego z kierunkiem *turystyka i rekreacja*. Redakcja otwarta jest także na współpracę z praktykami. Do współpracy zaprasza się też studentów i doktorantów innych uczelni partnerskich. Uczelnia tworzy studentom możliwości udziału w badaniach naukowych. Studenci uczestniczyli m.in.: w badaniach realizowanych dzięki pozyskanym środkom zewnętrznym, w tym: monitoringu

ruchu turystycznego w Bydgoszczy (w latach 2012- 2013), badaniu profilu i oczekiwań klientów LPKiW w Myślicinku (2013), inwentaryzacji terenowej w ramach projektu *Borowiackie szlaki* (2013), w projekcie badawczym nt. *Analiza relacji pomiędzy członkami BYLOT* (2013).

Publikacje studentów w Zeszytach Naukowych serii *Turystyka i Rekreacja* lub innych wydawnictwach np. pokonferencyjnych. Sześciu studentów opublikowało swoje prace:

- *Organizacja imprezy masowej jako możliwość promocji miasta oraz wzrostu wpływów z turystyki na przykładzie XI Ogólnopolskiego Zlotu BMW w Toruniu, Agroturystyka jako nowa forma aktywności społeczno-ekonomicznej mieszkańców wsi*, [w:] *Spoleczne i ekonomiczne aspekty turystyki i rekreacji*, Poznań-Bydgoszcz.
- *Aktywność turystyczna mieszkańców strefy podmiejskiej Bydgoszczy, Analiza relacji pomiędzy członkami Bydgoskiej Organizacji Turystycznej BYLOT*, [w:] *Wybrane aspekty rozwoju turystyki, hotelarstwa i rekreacji w Bydgoszczy*, Zeszyty Naukowe WSG. Seria: Turystyka i rekreacja, nr 10/2013.
- *Współpraca miast partnerskich Torunia w dziedzinie turystyki*, Journal of Health Sciences. 2014;4(10), s. 271-282.
- *Planetaria i ich funkcja turystyczna. Przykład planetarium w Toruniu* (w druku - Szkoła Główna Turystyki i Rekreacji w Warszawie).

Ponadto studenci angażowani są w przygotowanie wykładów, pokazów, warsztatów, stoisk wystawowych i konkursów odbywających się w ramach corocznie współorganizowanego Bydgoskiego Festiwalu Nauki oraz uczestniczą w organizacji:

- Spływu Kajakowego „Odrodzonym Kanałem Bydgoskim”,
- Bydgoskiego Festiwalu Wodnego „Ster na Bydgoszcz”,
- Wojewódzkich obchodów „Światowego Dnia Turystyki”,
- Posiedzeń Polskiej Izby Turystyki (regionalnego oddziału w Bydgoszczy).

Szczególne znaczenie dydaktyczne w zakresie kreowania kompetencji społecznych oraz umiejętności ma udział studentów w prowadzonej od wielu lat przez WSG międzynarodowej grze w przedsiębiorstwo oraz kursie przygotowującym do udziału w *International Approaches to Entrepreneurship Interate*. W ostatniej grze uczestniczyli przedstawiciele ośmiu uczelni europejskich.

Działania na rzecz rozwoju ocenianego kierunku finansowane są z następujących źródeł:

- Środki zewnętrzne na badania podstawowe przyznane przez NCN i MNiSW na kwotę 73.000 zł (w ciągu ostatnich czterech lat) - *Podstawy teoretyczno-metodologiczne studiów geograficzno-miejskich. Studium z metodologii miast; II Międzynarodowa Konferencja Turystyki, Rekreacji i Hotelarstwa*.
- Środki Uczelni przeznaczone na badania i wspieranie rozwoju naukowego pracowników (19.360 zł w ciągu ostatnich czterech lat).
- Środki z projektów zewnętrznych zamawianych, zdobywane konkursowo – pochodzące z funduszy europejskich z różnorodnych programów krajowych i szerszych (POKL, POIG, CE) – na kwotę 187.890 zł.

Przeprowadzone dyskusje i przegląd udostępnionych materiałów pozwalają stwierdzić, iż efekty prowadzonych badań mają wpływ na proces dydaktyczny. Powstają monografie polecane studentom w trakcie pisania prac dyplomowych, a także polecane studentom przygotowującym się do zaliczeń i egzaminów niektórych przedmiotów. Kadra akademicka wzbogaca swój warsztat metodologiczny i dydaktyczny, przekazuje na zajęciach aktualną wiedzę i rozwija swoje kwalifikacje. Studenci są zachęceni do podejmowania prac badawczych a najzdolniejsi mają możliwość publikowania swoich prac.

Zgodnie z informacjami uzyskanymi w trakcie wizytacji, studenci kierunku *turystyka i rekreacja* mają możliwość uczestniczenia w pracach naukowych prowadzonych przez Uczelnię (i w ograniczonym stopniu z niej korzystają). Przejawia się to udziałem studentów

w przygotowywaniu niektórych publikacji, wydawanych wspólnie z współpracownikami naukowymi, co zostało udokumentowane odpowiednim wykazem.

Studenci mają także możliwość prowadzenia działalności naukowej w kołach naukowych, ale ich rola ogranicza się niemal wyłącznie do udziału w konferencjach z przygotowanymi referatami lub samodzielnego organizowania konferencji naukowych. Koła naukowe nie przeprowadzają aktualnie badań. Studenci będący członkami kół wyrazili zainteresowanie takimi działaniami w przyszłości.

W trakcie spotkania z ZO PKA studenci kierunku zgodnie stwierdzili, że otrzymaliby pomoc, gdyby wyrażali chęć uczestniczenia w badaniach naukowych prowadzonych przez pracowników naukowych Wydziału. Jednak żadna z osób biorących udział w spotkaniu nie brała w nich udziału lub nie wskazała przykładu osoby, którzy korzystaliby z takiej formy rozwoju. Wyjaśnili, że przyczyną takiego stanu rzeczy jest brak zainteresowania taką formą aktywności.

Współpraca z krajowymi uczelniami wyższymi oraz współpraca międzynarodowa dotyczy działalności dydaktycznej i naukowej. Jednym z efektów współpracy międzynarodowej są warsztaty *Gra w przedsiębiorstwo*. Uczestniczą w nim studenci WSG i studenci zagraniczni. W ramach warsztatów rozwijane są m.in. praktyczne umiejętności pracy w grupach międzynarodowych. Studenci pracują nad rozwiązaniem *case-studies* opartych na rzeczywistych sytuacjach gospodarczych. Kolejnym przejawem umiędzynarodowienia kształcenia jest wprowadzenie do programów i planów studiów zajęć prowadzonych w języku angielskim przez doświadczonych nauczycieli akademickich z zagranicy, zatrudnionych w Uczelni na stanowisku profesorów wizytujących. Podczas prowadzonych przez profesorów wizytujących zajęć dydaktycznych był obecny co najmniej jeden pracownik Katedry, dobrze władający językiem angielskim, który w razie potrzeby dokonywał tłumaczenia fragmentu wykładu. Uczelnia podejmuje działania prowadzące do podwójnego dyplomowania z uczelnią z Węgier i Moskwy.

Pracownicy Katedry Gospodarki Turystycznej uczestniczyli w wymianie międzynarodowej z kadrami uczelni z Czech, Kazachstanu, Rosji, Turcji i Portugalii. Podczas spotkania ZO PKA z kadrami podnoszono korzyści wynikające z szerokiej współpracy międzynarodowej zarówno dla procesu dydaktycznego, jak i rozwoju naukowego pracowników. Efektem konferencji międzynarodowej, współorganizowanej przez Instytut Gospodarki Turystycznej i Geografii/Katedrę Turystyki było nawiązanie trwałej współpracy i stworzenie grupy badawczej Europa-Azja (Euro-Asia Tourism Studies Assosiation). W planach dydaktycznych Katedry zakłada się podejmowanie, kolejnych, intensywnych działań w zakresie umiędzynarodowienia procesu kształcenia w najbliższych latach. Działania zmierzają do opracowania oferty studiów w języku angielskim na specjalności *turystyka międzynarodowa i ekonomika turystyki*.

Studenci kierunku w czasie spotkania z Zespołem Oceniającym PKA stwierdzili, że nauczyciele przedstawiają w trakcie zajęć wyniki własnych badań związanych z przedmiotem. W ocenie studentów jest to norma, potrafili jednak podać pojedyncze przykłady takiej praktyki.

Ocena końcowa 6 kryterium ogólnego

w pełni

Syntetyczna ocena opisowa stopnia spełnienia kryterium szczegółowego

Efekty badań naukowych pracowników Katedry koordynującej oceniany kierunek mają wpływ na proces dydaktyczny. Powstające w wyniku tych badań monografie polecane są studentom w trakcie pisania prac dyplomowych, wykorzystywane w przygotowywaniu treści niektórych przedmiotów, a także polecane studentom w przygotowywaniu się do zaliczeń i egzaminów. Kadra akademicka wzbogaca swój warsztat nauczyciela akademickiego, przekazuje aktualną wiedzę i rozwija swoje kwalifikacje. Studenci są zachęceni do podejmowania prac badawczych, a najzdolniejsi mają możliwość publikowania swoich prac. Katedra Gospodarki Turystycznej prowadzi znaczącą dla procesu dydaktycznego i prowadzenia badań naukowych współpracę międzynarodową.

Wydział Nauk Stosowanych stwarza studentom możliwość uczestnictwa w badaniach naukowych oraz zdobycia wiedzy i umiejętności przydatnych w pracy naukowo-badawczej.

Kryterium 7. Wsparcie studentów w procesie uczenia się zapewniane przez Uczelnię

7.1)

Warunki i tryb rekrutacji określone są w Uchwale Senatu WSG z dnia 20 maja 2014 r. w sprawie zmiany Uchwały nr 11/2012/2013 z dnia 30 kwietnia 2013 r. Senatu w Bydgoszczy w sprawie *warunków i trybu rekrutacji oraz form systemów studiów na poszczególnych obszarach studiów odnoszących się do kierunków prowadzonych przez jednostki podstawowe na rok akademicki 2014/15*. Rekrutację na studia pierwszego stopnia na kierunku *turystyka i rekreacja* prowadzi Uczelniana Komisja Rekrutacyjna powołana Zarządzeniem Rektora WSG z dnia 20 maja 2014r. w sprawie *rekrutacji na rok akademicki 2014/2015*. Przyjęcie kandydatów na studia stacjonarne lub niestacjonarne na oceniany kierunek następuje w drodze postępowania kwalifikacyjnego. Postępowanie ma charakter konkursowy i uwzględnia oceny z egzaminu maturalnego. Kandydat otrzymuje drogą elektroniczną informację o przyjęciu na studia oraz o terminie podpisania umowy. W roku akademickim 2013/2014 i 2014/2015 o przyjęciu na studia na kierunku *turystyka i rekreacja* decydowało spełnienie warunków formalnych oraz miejsce w rankingu kandydatów. Na studia magisterskie przyjmowani są absolwenci studiów I stopnia z uwzględnieniem tzw. drożności bezpośredniej (tzn. listy kierunków po których kandydaci przyjmowani są bez konieczności zaliczenia modułu komplementarnego). Zasady rekrutacji nie zawierają regulacji dyskryminujących określoną grupę kandydatów i uwzględniają potencjał kadrowy i infrastrukturę dydaktyczną Uczelni.

Warunkiem przyjęcia na studia pierwszego stopnia kierunku TiR jest uzyskanie pozytywnego wyniku kwalifikacyjnego, podpisanie umowy o naukę oraz uiszczenie opłat. W trakcie rekrutacji na studia drugiego stopnia kandydaci są rekrutowani z uwzględnieniem drożności bezpośredniej (patrz wyżej). Moduł komplementarny w przyjętym trybie rekrutacyjnym obejmuje cztery przedmioty: *podstawy hotelarstwa, podstawy żywienia, podstawy turystyki, podstawy rekreacji*. Absolwenci kierunków studiów I stopnia spoza listy są zobowiązani do ich realizacji w formie *e-learningu*. Warto zaznaczyć, że Uczelnia monitorowała w poprzednich latach opinię studentów na temat procesu rekrutacji i wcześniejsza forma zajęć w postaci *b-learningu* została zamieniona na obecnie przyjętą.

W trakcie spotkania z ZO PKA studenci ocenili, że wymogi rekrutacyjne zapewniają równe szanse i nie budzą zastrzeżeń. Dobrze ocenili też przebieg rekrutacji. W ich ocenie system jest przejrzysty i sprawiedliwy. Stwierdzili również, że liczba rekrutowanych studentów odpowiada potencjałowi jednostki.

Informacje o rekrutacji na kierunek *turystyka i rekreacja* są dostępne na portalu Uczelni dotyczącej rekrutacji na studia. Strona jest dość przejrzysta i umożliwia wyszukanie podstawowych informacji istotnych z punktu widzenia kandydata na studia.

7.2)

Przyjęte rozwiązania określenia nakładu pracy i czasu niezbędnego dla osiągnięcia zakładanych efektów kształcenia są prawidłowe na kierunku *turystyka i rekreacja*.

Studenci kierunku *turystyka i rekreacja* w trakcie spotkania z ZO PKA przeważnie dobrze oceniali przypisanie punktów ECTS poszczególnym przedmiotom w planie studiów. Część uczestników była świadoma celu istnienia systemu ECTS, trafnie wskazując na porównywanie i przenoszenie zaliczonych zajęć oraz mierzenie przeciętnego nakładu pracy studenta koniecznego do realizacji przedmiotu. W przesłanym *Raporcie Samooceny* i w trakcie wizytacji Jednostka nie przedstawiła sposobu mierzenia prawidłowości przypisania liczby punktów do poszczególnych przedmiotów i modułów.

Na ocenianym kierunku nie stworzono jednolitego systemu oceniania osiągnięć studentów. O zasadach oceniania i wymaganiach egzaminacyjnych decyduje każdy z prowadzących przedmiot. System oceniania jest znany studentom i przedstawiany na pierwszych zajęciach każdego z kursów przez prowadzącego, co potwierdzili nauczyciele akademicki obecni na spotkaniu z Zespołem Oceniającym PKA podczas wizytacji.

Zasady oceny efektów kształcenia (zasady zaliczania przedmiotów) są określone w *Regulaminie studiów*, który określa zasady zaliczania przedmiotu, roku studiów oraz ukończenia studiów. Zgodnie z przyjętym rozwiązaniem nauczyciel akademicki określa zasady zaliczenia danego przedmiotu. Według zapisów *Regulaminu*, ustalenie terminów egzaminów przez prowadzącego zajęcia następuje nie później niż dwa tygodnie przed początkiem sesji egzaminacyjnych. Określono również zasady związane z egzaminami i zaliczeniami poprawkowymi oraz przeprowadzaniem egzaminów i zaliczeń komisyjnych, nie wskazując w jakich przypadkach student jest do nich dopuszczany, wskazując jedynie na niezaliczenie egzaminu poprawkowego. Pewne zastrzeżenia budzi krótki termin na złożenie wniosku o dopuszczenie do egzaminu komisyjnego – przysługujące trzy dni mogą być niewystarczające, szczególnie jeżeli student nie zdążył zapoznać się z własną pracą, przykładowo w czasie konsultacji. Studenci w trakcie spotkania z ZO PKA potwierdzili przestrzeganie wspomnianych regulacji. Analiza *Regulaminu* pozwala stwierdzić, że zawiera on standardowe wymagania wspomagające przejrzystość oraz obiektywizm formułowania ocen, z zastrzeżeniem krótkiego terminu złożenia wniosku o egzamin komisyjny. Pozytywne wnioski można również wyciągnąć po zapoznaniu się z przykładowymi sylabusami, które precyzyjnie określają warunki zaliczenia przedmiotów.

W czasie spotkania z ZO PKA studenci kierunku TiR dobrze ocenili funkcjonowanie systemu oceny osiągnięć. Stwierdzili również, że wymagania określone w sylabusach są dla nich zrozumiałe. Poza zaliczeniami i egzaminami w ramach prowadzonych modułów, wiedza i umiejętności są weryfikowane na bieżąco w ramach weryfikacji cząstkowej za pomocą kolokwium. Studenci mieli świadomość prawa do wnioskowania o przeprowadzenie egzaminu komisyjnego, ale nie korzystali z tego uprawnienia. Studenci przyznali, że w zdecydowanej większości przypadków są oceniani obiektywnie i nie ma potrzeby korzystania z takich narzędzi.

7.3)

Studenci ocenianego kierunku mają możliwość wzięcia udziału w programie mobilności międzynarodowej Erasmus+. W ciągu ostatnich pięciu lat, zgodnie z uzyskaną dokumentacją, w programie wzięło udział 53 studentów kierunku. Według otrzymanej dokumentacji oraz dodatkowych informacji uzyskanych w toku wizytacji, uczelnia nie uczestniczy w żadnym programie mobilności krajowej.

W czasie spotkania z ZO PKA, studenci stwierdzili, że nie ma problemów z organizacją wyjazdu, ale udział w wymianach nie jest wśród nich zbyt popularny. Jako powody takiej postawy podawali m.in. zobowiązania zawodowe, rodzinne lub niskie zainteresowanie taką formą rozwoju. W spotkaniu uczestniczyło kilka osób zainteresowanych udziałem w wymianach w przyszłości, ale nie było osoby, która brała udział w wymianie międzynarodowej latami poprzednich. Zdaniem studentów nie ma trudności z uzyskaniem informacji dotyczących wyjazdów i gdyby chcieli uzyskać takie informacje kierowaliby się do Działu Spraw Międzynarodowych lub koordynatora programu Erasmus. Własna analiza strony Działu Spraw Międzynarodowych pozwala stwierdzić, że informacje dotyczące mobilności studenckiej są dobrze prezentowane.

Zgodnie z informacjami zawartymi w *Raporcie Samooceny* i informacjami uzyskanymi w trakcie wizytacji, studenci kierunku *turystyka i rekreacja* nie uczestniczą w badaniach naukowych prowadzonych w ramach współpracy międzynarodowej.

7.4)

Studenci kierunku *turystyka i rekreacja* mają możliwość korzystania z kilku form wsparcia procesu dydaktycznego. Przykładem takiej formy są indywidualne konsultacje z nauczycielem

akademickim odbywające się w wyznaczonych wcześniej godzinach. Studenci mają także możliwość skontaktowania się z nauczycielem za pomocą poczty elektronicznej. Zdaniem studentów nie ma większych trudności z kontaktowaniem się z nauczycielami, którzy są z reguły dostępni na konsultacjach, z nielicznymi wyjątkami, wynikającymi z nagłych spraw lub wypadków losowych.

Wsparcie dydaktyczne zapewniają też opiekunowie grup. W trakcie spotkania z ZO PKA studenci kierunku dobrze ocenili funkcjonowanie instytucji opiekuna i nie kierowali pod jego adresem uwag.

Uczelnia wspiera także studentów II stopnia kierunku *turystyka i rekreacja* poprzez zajęcia wyrównawcze. W przypadku braku zgodności wcześniej ukończonego kierunku z ustaloną przez Uczelnię listą, student jest zobowiązany do zrealizowania czterech przedmiotów modułu komplementarnego (*podstawy hotelarstwa, podstawy żywienia, podstawy turystyki, podstawy rekreacji*). Studenci bardzo dobrze ocenili taką formę wsparcia, wskazując ją jako dobrą praktykę.

W trakcie spotkania z ZO PKA studenci zwrócili także uwagę na problem dużego nagromadzenia zaliczeń i egzaminów w trakcie sesji egzaminacyjnej. W ich ocenie, ze względu na dużą liczbę różnych form zaliczania przedmiotu, egzaminy i zaliczenia potrafią być zgrupowane w ciągu paru dni, co bardzo utrudnia przygotowanie się na wszystkie zaliczenia.

Liczebność grup zajęciowych została oceniona przez studentów jako odpowiednia, pozwalająca na efektywne prowadzenie zajęć. Adekwatność form zajęć do omawianej treści została uznana za przeciętną - studenci byli zdania, że więcej zajęć powinno mieć charakter praktyczny. Inną formą wsparcia dydaktycznego są sylabusy przedmiotów. Sylabusy są dostępne poprzez system ONTE. Część studentów była świadoma, że sylabusy są łatwo dostępne dla wszystkich przedmiotów w ramach kierunku.

Studenci pozytywnie ocenili opiekę naukową w czasie studiów. Część uczestników grupy, będąca absolwentami studiów licencjackich kierunku TiR, pozytywnie odniosła się do procesu dyplomowania – wyboru promotorów i współpracy z nimi w ramach seminarium. Opinie te zostały potwierdzone także przez aktualnych studentów I stopnia. Pojawiły się również uwagi krytyczne, wskazujące na słabą współpracę z promotorem i częste przepadanie seminariów. Sugeruje się, aby jednostka wzmocniła monitoring w tym zakresie. Dobra ocenę studentów uzyskał zakres i przebieg egzaminu dyplomowego.

Studenci pozytywnie wypowiedzieli się o możliwościach udziału w badaniach naukowych prowadzonych przez uczelnię, ale nie potrafili wskazać przykładów takiej współpracy ze swojego otoczenia. Warto podkreślić, że niewielu studentów było zainteresowanych tą formą aktywności. Poproszeni o podanie powodów, wskazywali na inne zobowiązania.

Analiza własna oraz rozmowa ze studentami kierunku pozwala ocenić, że sylabusy są kompletne. Zawierają podstawowe i niezbędne elementy, takie jak: liczba godzin, formy zajęć, liczba punktów ECTS, nazwiska prowadzącego, wykaz efektów kształcenia, zasady zaliczenia, treści kształcenia oraz wykaz publikacji literatury podstawowej i uzupełniającej. Studenci świadomi istnienia sylabusów ocenili, że są one dobrym wsparciem podczas przygotowywania się do zaliczenia przedmiotu.

Przeanalizowanie *Raportu Samooceny* i dokumentacji, a także przeprowadzonych w czasie wizytacji rozmów pozwala ocenić, że Jednostka nie wypracowała mechanizmów motywacji studentów do osiągania lepszych efektów kształcenia poza stypendium rektora dla najlepszych studentów. Analiza stypendium Rektora dla najlepszych została przedstawiona w dalszej części.

Studenci wizytowanego kierunku mają prawo korzystać z pomocy finansowanej z budżetu państwa. W trakcie spotkania z ZO PKA studenci dobrze ocenili sposób funkcjonowania systemu pomocy materialnej. Nie zgłaszali żadnych uwag odnośnie jego funkcjonowania, a część z nich była świadoma istniejących form wsparcia materialnego.

Wydział Studiów Stosowanych prowadzi własny fundusz stypendialny, z którego przyznaje dwa stypendia: w ramach programu *Uczelnia liderów* oraz programów kandydackich. W trakcie spotkania studenci dobrze ocenili takie formy wsparcia materialnego.

Uczelnia spełnia ustawowy obowiązek włączenia studentów w proces kształtowania systemu pomocy materialnej, co potwierdziła analiza dokumentacji i rozmowy odbyte z przedstawicielami samorządu studenckiego. Regulamin i kryteria przyznawania świadczeń pomocy materialnej dla studentów WSG są ustalane w porozumieniu z Samorządem Studenckim. Na Wydziale Nauk Stosowanych studenci są włączani w proces przyznawania świadczeń i stanowią większość składu Komisji Stypendialnej.

Analiza zapisów *Regulaminu przyznawania świadczeń pomocy materialnej dla studentów WSG* pozwala stwierdzić, że spełnione są wymogi w zakresie rodzajów świadczeń oraz kryteriów ich przyznawania zgodnie z ustawą *Prawo o szkolnictwie wyższym*. Pewne wątpliwości dotyczą wykazu punktowanych osiągnięć naukowych przy stypendium Rektora dla najlepszych studentów. Zgodnie ze stosownym wykazem, jako osiągnięcia naukowe są oceniane: podjęcie studiów II stopnia nie później niż rok od ukończenia studiów I stopnia, bardzo dobra lub dobra ocena na dyplomie studiów I stopnia, punkty ECTS uzyskiwane poza programem obligatoryjnym, studia na innej uczelni w ramach programu Erasmus, ukończone inne regularne formy kształcenia (np. studia podyplomowe), praktyki nieobjęte programem nauczania, studia odbywane równolegle na drugim kierunku studiów. Naukowy charakter wymienionych osiągnięć może budzić wątpliwości, które nie pojawiają się przy osiągnięciach takich, jak publikacja artykułu naukowego czy udział w badaniach. Studenci w trakcie spotkania nie zgłaszali uwag do jego treści i sposobu funkcjonowania systemu. Regulamin jest dostępny na stronie Uczelni.

Jednostka stosuje kilka form wsparcia dla studentów z niepełnosprawnościami. W Uczelni funkcjonuje Biuro ds. Osób Niepełnosprawnych. Biuro oferuje bardzo szerokie wsparcie, przykładowo oferowania pomocy asystenta lub umawiania w siedzibie Biura spotkań studenta z niepełnosprawnością z pracownikami Uczelni. Wspiera także studentów słabowidzących i słabosłyszących poprzez wypożyczanie sprzętu. Na terenie kampusu zapewniono udogodnienia dla osób z niepełnosprawnościami ruchowymi, ale część budynków jest ich pozbawiona (*więcej informacji na ten temat w ocenie kryterium 5*). Studenci niepełnosprawni mają także możliwość zrzeszania się we własnej organizacji studenckiej, która proponuje projekty przeznaczone dla tego środowiska. W udostępnionej dokumentacji zawarte są także wykazy innych udogodnień dla studentów z niepełnosprawnościami, np. przedłużenia czasu trwania egzaminów/zaliczeń lub umożliwienia indywidualnej organizacji egzaminu/zaliczenia uwzględniającej potrzeby studenta niepełnosprawnego.

Studenci otrzymują od Uczelni wsparcie w rozwoju zawodowym poprzez działalność Biura Karier. Wśród obowiązków Biura znajduje się organizowanie bazy praktyk, pośredniczenie między zainteresowanymi firmami i studentami, organizacja warsztatów z umiejętności interpersonalnych. Studenci w trakcie spotkania z ZO PKA dobrze ocenili pracę Biura. Strona internetowa Biura Karier jest zaprojektowana w sposób przejrzysty i łatwy do wykorzystywania, co ułatwia szybkie wyszukanie potrzebnych informacji. Analiza bazy ofert praktyk związanych z kierunkiem *turystyka i rekreacja* pokazała, że liczba firm w tym zakresie nie jest duża. Jednak zgodnie z informacjami uzyskanymi w trakcie wizytacji, dużo propozycji pracy lub praktyk jest oferowanych nieformalnie przez przedstawicieli pracodawców, współpracujących z kierunkiem.

W WSG w Bydgoszczy funkcjonuje Samorząd Studentów. Zgodnie z przeprowadzonymi rozmowami, Samorząd reprezentuje studentów przed władzami Uczelni i Jednostki. Zajmuje się też organizacją szeregu projektów o charakterze kulturalnym lub rozrywkowym. Samorząd dysponuje własnym biurem, które jest wyposażone w podstawowy sprzęt, niezbędny do pracy i dysponuje środkami finansowymi otrzymywanymi od władz Uczelni. Zdaniem przedstawicieli Samorządu współpracę z władzami można ocenić jako bardzo dobrą. W trakcie spotkania z ZO PKA Oceniającym studenci dobrze lub neutralnie ocenili pracę samorządu.

W czasie spotkania z Zespołem Oceniającym PKA studenci kierunku *turystyka i rekreacja* dobrze ocenili działające w Jednostce systemy opieki naukowej, dydaktycznej, materialnej i socjalnej. Zgodnie z informacjami uzyskanymi w trakcie wizytacji oraz zawartymi w *Raporcie Samooceny*, Jednostka nie wypracowała sformalizowanego systemu rozstrzygania sytuacji konfliktowych. W przypadku wystąpienia takich sytuacji, studenci rozwiązują taki problem samodzielnie, przykładowo zgłaszając się do Kierownika Katedry Gospodarki Turystycznej, opiekuna roku bądź Dziekana Wydziału Studiów Stosowanych WSG w Bydgoszczy. Przedstawiciele samorządu ocenili współpracę z władzami jako partnerską. W ich opinii relacje z kierownictwem Jednostki są bardzo dobre. Wskazywali na dobry kontakt z władzami i aprobatę wielu pomysłów, z którymi się zgłaszają.

Studenci kierunku w trakcie spotkania z ZO PKA nie zgłaszali uwag do funkcjonującego systemu wsparcia w różnych obszarach. Nie potrafili wskazać mocnych i słabych stron, ale w ich ocenie system dobrze spełnia swoją rolę.

W wyniku programowej oceny PKA na kierunku *turystyka i rekreacja* przeprowadzonej w roku akademickim 2008/2009 stwierdzono, że problemem wymagającym naprawy w obszarze studenckim są późne godziny kończenia zajęć. Problem ten nie został dotychczas rozwiązany – w czasie spotkania ze studentami zostały zgłoszone uwagi, że zajęcia w niektóre dni trwają z przerwami od 7.00 do 21.00. W związku z tym, omawiany problem wydaje się być wciąż nie rozwiązany.

Ocena końcowa 7 kryterium ogólnego **w pełni**
Syntetyczna ocena opisowa stopnia spełnienia kryteriów szczegółowych

7.1) Zasady rekrutacji nie zawierają regulacji dyskryminujących określoną grupę kandydatów. Zasady te uwzględniają potencjał kadrowy i infrastrukturę dydaktyczną Uczelni.

Zasady i procedury rekrutacji studentów są przejrzyste, równość szans kandydatów jest w nich uwzględniana w stopniu częściowym, ale nie budzi to zastrzeżeń studentów.

7.2) System oceny osiągnięć studentów jest zorientowany na proces uczenia się, jest przejrzysty i zapewnia obiektywizm formułowania ocen, a wymagania w nim określone są wystandaryzowane.

7.3) Studenci mają możliwość udziału w programach wymiany międzynarodowej i biorą w nich udział.

7.4) Funkcjonujący system pomocy naukowej, dydaktycznej i materialnej sprzyja rozwojowi naukowemu, społecznemu i zawodowemu studentów oraz skutecznemu osiągnięciu założonych efektów kształcenia.

Kryterium 8. Jednostka rozwija wewnętrzny system zapewniania jakości zorientowany na osiągnięcie wysokiej kultury jakości kształcenia na ocenianym kierunku studiów.

8.1)

Wewnętrzny System Zapewnienia Jakości Kształcenia WSG w Bydgoszczy funkcjonuje od 2008r. (Uchwały Senatu Nr 20/2007/2008 w sprawie wprowadzenia w Wyższej Szkole Gospodarki w Bydgoszczy Wewnętrznego Systemu Zapewnienia Jakości Kształcenia). System ten zaktualizowano Uchwałą Senatu nr 20/2011/2012 z dnia 25.09.2012. w sprawie Wewnętrznego Systemu Zapewnienia Jakości Kształcenia oraz Uchwałą Kolegium Uczelni z dnia 03.09.2013. Na

podstawie powyższych aktów system zapewnienia jakości kształcenia był sukcesywnie wprowadzony na Wydziale Studiów Stosowanych.

Wraz z wprowadzeniem WSZJK określono jego cel, obszary funkcjonowania oraz strukturę. W ramach obszarów wskazano: organizację procesu kształcenia, zasady oceny studentów, ocenę nauczycieli akademickich oraz warunki studiowania. Monitorowanie i ocenę tych zadań podejmuje się na podstawie dokumentacji procesu dydaktycznego, hospitacji, ankietyzacji studentów, badań losów absolwentów, opinii o praktykach zawodowych, opinii pracodawców na temat praktycznego wykorzystania wiedzy i umiejętności absolwentów w pracy zawodowej, włączania przedstawicieli otoczenia społeczno-gospodarczego w proces przygotowywania planów i programów kształcenia.

W roku akademickim 2013/2014 w Uczelni powołano Zespół ds. ewaluacji jakości kształcenia (Zarządzenie Rektora z dnia 03.09.2013), którego zadaniem jest nadzór nad funkcjonowaniem i prawidłową realizacją celów systemu, jego kontrola, ewaluacja, propozycje modyfikacji mechanizmów zapewnienia jakości kształcenia, okresowy przegląd programów i planów studiów, opracowywanie mierników efektywności funkcjonowania systemu, a także ocena procedur tego systemu. Nadzór nad pracami Zespołu sprawuje Prorektor ds. Kształcenia i Studentów. Na Wydziale Studiów Stosowanych utworzono Wydziałowy Zespół ds. Jakości Kształcenia. Nadzór nad funkcjonowaniem WSZJK sprawuje w Uczelni: Kolegium, Rektor, Prorektor ds. Kształcenia i Studentów, Prorektor ds. Nauki i Współpracy, a na Wydziale: Dziekan, Prodziekani, Dyrektorzy Instytutów i Katedr.

WSZJK obejmuje politykę i procedury zarządzania jakością; monitoring oraz okresowe przeglądy programów kształcenia wraz z analizą efektów kształcenia; ocenianie studentów; zapewnienie wysokiej jakości kadry dydaktycznej; zasoby do nauki i środki wsparcia dla studentów; systemy informacyjne; publikowanie informacji dotyczących oferty edukacyjnej i efektów kształcenia. Ponadto uwzględnia stosowane dobre praktyki i doświadczenia w zapewnieniu jakości kształcenia, a także opinie interesariuszy wewnętrznych i zewnętrznych. System zakłada stałe monitorowanie, analizowanie, ocenianie i doskonalenie procesów dydaktycznych służących podnoszeniu jakości kształcenia.

Procedury WSZJK odnoszone do kierunku TiR pozwalają na systematyczne podnoszenie poziomu jakości kształcenia. Z przeprowadzonej analizy dokumentów wynika, iż z formalnego punktu widzenia w systemie występują procedury doskonalenia programów kształcenia, których zadaniem jest dokonywanie analizy użyteczności efektów kształcenia na określonym poziomie kształcenia. Ponadto WSZJK zakłada weryfikację efektów kształcenia na każdym etapie.

Na Wydziale obowiązują też procedury doskonalenia programów kształcenia, w tym dokonywania zmian w planach studiów i programach. Zmiany są zatwierdzane przez Kolegium i podlegają opiniowaniu przez Senacką Podkomisję ds. KRK i efektów kształcenia oraz Senat. Poprzedzają je opinie od interesariuszy wewnętrznych i zewnętrznych, w tym pracodawców oraz absolwentów. Analizie podlegają również *syllabusy* przedmiotów pod względem uzyskiwanych efektów kształcenia, poziomu wymagań, zgodności z programem studiów oraz przejrzystości i wzajemnej spójności, a także *współpraca z pracodawcami*. Doskonalenia treści programów studiów i optymalizacji efektów kształcenia umożliwia ich skoordynowanie i dostosowywanie programów kształcenia do potrzeb studentów oraz rynku pracy. Procedura składania sprawozdań przez prowadzących zajęcia z realizacji zakładanych efektów kształcenia jest podstawą do wprowadzania zmian i modyfikacji programów kształcenia.

Zwraca się szczególną uwagę, iż w ramach stosowanych procedur doskonaleniu powinny podlegać także plany i programy praktyk zawodowych w większym zakresie niż dotychczas, a zatem należy rozważyć możliwości prowadzenia konsultacji, hospitacji oraz pozyskiwania opinii od studentów (spotkania i ankietyzacja) oraz interesariuszy zewnętrznych, czyli pracodawców przyjmujących na praktyki, w tym także członków Rady Interesariuszy ds. opiniowania kształcenia na kierunku *turystyka i rekreacja*. Jednocześnie należy dodać, że na Wydziale funkcjonuje system kontroli i nadzoru praktyk.

Jednym z elementów proceduralnych systemu WSZJK jest dokonywanie oceny nauczycieli akademickich na podstawie hospitacji zajęć oraz ankietyzacji studentów. Procedura ankietyzacji

oraz hospitacji wprowadzona została w oparciu o Uchwałę Kolegium WSG z dnia 11.09.2012 w sprawie *Instrumentów Wewnętrznego Systemu Zapewnienia Jakości Kształcenia (Wzór ankiety wraz z instrukcją Prorektora ds. Kształcenia i Studentów oraz Instrukcja dla osób hospitujących zajęcia dydaktyczne, arkusz hospitacji są załącznikami do Uchwały)*. Hospitacje zajęć przebiegają zgodnie z planem zatwierdzonym przez Kierownika Katedry/Dyrektora Instytutu. O wynikach hospitacji ze wskazaniem pozytywnych i słabszych stron prowadzonych zajęć hospitujący informuje ocenianego pracownika oraz jego przełożonego. Z przeprowadzonej hospitacji sporządza się protokół. Wnioski i zalecenia pohospitacyjne są uwzględniane przez prowadzącego przedmiot. Ze studenckich badań ankietowych Pracownia Analiz Społecznych i Rynkowych WSG opracowuje wyniki zbiorcze, a wnioski z badań stanowią przedmiot szczegółowej analizy. Stwierdza się, iż przeprowadzane hospitacje obok bieżącej oceny procesu dydaktycznego, mają za zadanie sformułowanie wniosków i zaleceń na przyszłość w celu dalszego podnoszenia jakości kształcenia. Ważnym elementem realizacji zadań w zakresie WSZJK po przeprowadzonych hospitacjach i ankietyzacji jest upowszechnianie wyników wraz z ich wykorzystaniem przy modyfikacji programu kształcenia.

Wydział Studiów Stosowanych systematycznie wprowadza procedury usprawniające zarządzanie kierunkiem studiów. Za realizację procesu kształcenia na danym kierunku studiów odpowiada Kierownik Katedry przed Dziekanem Wydziału. Organem opiniodawczym i doradczym dla Dziekana w sprawach kształcenia jest Zespół ds. Jakości Kształcenia. Monitorowanie realizacji zadań Jednostki odbywa się także na poziomie Uczelni poprzez Kolegium Uczelni i władze Rectorskie, którzy zgodnie z zakresem kompetencji wpływają na poprawę poziomu jakości kształcenia m.in. poprzez weryfikację i audyt realizowanych zadań Wydziału, w tym proponowanie i wdrażanie działań naprawczych i procedur dotyczących poprawy jakości kształcenia. Ustalenia dotyczące jakości kształcenia z Wydziału są przekazywane do władz Uczelni przez Senacką Komisję ds. Kształcenia, a następnie omawiane na posiedzeniach Kolegium i Senatu Uczelni.

Ważną rolę w procesie zapewniania jakości kształcenia odgrywają zebrania w ramach Katedry poświęcone kwestiom jakości kształcenia, tworzeniu w oparciu o efekty kształcenia programów studiów wraz ze sposobami ich realizacji i przyszłej weryfikacji. W pracach tych uczestniczą również studenci.

Zauważalne jest systematyzowanie i rozwijanie przedsięwzięć dotyczących budowania kultury jakości kształcenia. Uznać zatem należy, że Wydział Studiów Stosowanych prowadzi aktywne działania na rzecz zapewnienia wysokiej jakości kształcenia na kierunku TiR, wypracował przejrzystą strukturę zarządzania kierunkiem i dokonuje systematycznej, kompleksowej oceny efektów kształcenia, której wyniki stanowią podstawę doskonalenia procesu dydaktycznego, w tym modyfikowania opisu zakładanych efektów kształcenia, programu studiów oraz metod jego realizacji.

Wewnętrzny System Zapewnienia Jakości Kształcenia zarówno od strony organizacyjnej, jak merytorycznej nie budzi zastrzeżeń, gdyż pozwala na efektywną analizę efektów kształcenia i zawiera mechanizmy służące doskonaleniu programu kształcenia, zawiera niezbędne mechanizmy badania zgodności programu i metod jego realizacji z założonymi kierunkowymi efektami kształcenia oraz uwzględniania oczekiwań rynku pracy. Systemowe rozwiązania uwzględniają konieczność upowszechniania informacji dotyczących wyników monitorowania jakości procesu kształcenia i uzyskiwanych efektów kształcenia.

W wyniku przeprowadzonej analizy dokumentacji można stwierdzić, iż z formalnego punktu widzenia WSZJK w zakresie analizy efektów kształcenia i mechanizmów służących monitorowaniu oraz doskonaleniu programu kształcenia jest efektywny, o czym świadczą wprowadzone procedury mające na celu:

- przygotowanie i zatwierdzenie kierunkowych efektów kształcenia, macierzy efektów kształcenia oraz planów i programów studiów zawierające moduły zajęć;
- weryfikację efektów kształcenia wraz z ich potwierdzaniem na każdym etapie kształcenia, w tym powołanie Senackiej Komisji ds. KRK i efektów kształcenia oraz koordynatorów kierunkowych,

- zwiększenie udziału interesariuszy wewnętrznych i zewnętrznych w procesie określania i weryfikacji efektów kształcenia, badanie opinii studentów i absolwentów o efektach kształcenia;
- ocenę efektów kształcenia i możliwości ich osiągania poprzez hospitację i badania ankietowe;
 - doskonalenie programu kształcenia poprzez wprowadzenie systemu kontroli i przeglądów programów kształcenia (formalnie od roku akademickiego 2014/2015);
 - doskonalenie procesu przepływu informacji dotyczących procesu kształcenia w Uczelni, w tym udostępnianie dokumentów zawierających opisy efektów kształcenia, systemu ich oceny oraz weryfikacji poprzez narzędzia internetowe oraz organizację spotkań ze studentami podczas których omawia się wyniki badań przeprowadzanych w ramach działań związanych z doskonaleniem jakości kształcenia;
 - doskonalenie procesu dyplomowania mające na celu sprawdzanie efektów końcowych, w ramach działań doskonalących zmodyfikowano przebieg procesu dyplomowania.

Podczas wizytacji udostępniono dokumentację dotyczącą seminariów odbywanych w ramach WSZJK w roku akademickim 2012/2013; 2013/2014 i 2014/2015. W każdym roku akademickim planowano odbycie 12 spotkań dotyczących procesów dydaktycznych w Uczelni. Inicjatywę organizowania takich seminariów (regularnie w czwartki) należy ocenić pozytywnie ponieważ pozwalają one budować kulturę jakości na Uczelni, Wydziale, także w odniesieniu do ocenionego kierunku. Udostępniono również protokoły kontroli poprawności programów nauczania wylosowanych przedmiotów (*podstawy turystyki, zarządzanie obiektem hotelowym ... , zarządzanie strategiczne, nowoczesne formy rekreacji, podstawy hotelarstwa*) przeprowadzonej 15.10.2014 r. W odniesieniu do każdego przedmiotu sformułowano konkretne uwagi dotyczące wymaganych uzupełnień (w stosunku do dwóch przedmiotów nie wskazano braków). Podano dokładną datę konieczności wprowadzenia uzupełnień. Dyskusje podczas wizytacji potwierdziły, że zauważone mankamenty programów zostały wyjaśnione podczas rozmów z pracownikami w Katedrze, a niezbędne poprawki wprowadzone do programów zajęć. Jednocześnie udostępniono raport na temat oceny zajęć dydaktycznych w semestrze zimowym 2014/2015, który Katedra Gospodarki Turystycznej złożyła do Dziekana Wydziału Studiów Stosowanych (18.03.2015). Raport zawiera w podsumowaniu konkretne rekomendacje i wnioski, w tym także wnioski dotyczące ankietyzacji studenckich. Można uznać, że dokumenty te potwierdzają efektywność przyjętych rozwiązań WSZJK w Uczelni.

WSZJK obejmuje także analizę efektów kształcenia uzyskiwanych w wyniku odbycia praktyk zawodowych, można uznać, że jest on efektywny z *formalnego* punktu widzenia, gdyż określony został mechanizm systemu jako badania ankietowe wśród studentów mające na celu zebranie opinii o przebiegu praktyk.

Efektywność systemu zapewnienia jakości kształcenia w zakresie analizy mechanizmów służących monitorowaniu i doskonaleniu programu kształcenia uwidacznia się podczas oceny nauczycieli akademickich na podstawie hospitacji zajęć realizowanych przez nauczycieli akademickich oraz wyników ankietyzacji studentów, gdyż formalne procedury w ramach wewnętrznego systemu zapewnienia jakości kształcenia przewidują opracowanie i upowszechnienie wyników a także podejmowanie działań doskonalących, np. przeprowadzenie rozmów przez kierowników jednostki naukowo-dydaktycznej z osobami negatywnie ocenionymi wraz z określeniem działań korygujących.

W wyniku dokonanej analizy oraz otrzymanych w toku wizytacji informacji należy stwierdzić, iż w Uczelni prawidłowo funkcjonuje system upowszechniania informacji dotyczących polityki pro jakościowej, wyników monitorowania jakości procesu kształcenia, w tym uzyskiwanych efektów kształcenia, a także wprowadzanych zmian. Dodatkowe źródło informacji stanowią spotkania kadry i studentów, dyżury Dziekana, Dyrektora Działu Pomocy i Aktywizacji Studentów, a także pracowników Katedry Gospodarki Turystycznej.

Ponadto informacje na temat kształcenia, tj. efektach kształcenia, planach zajęć, terminach sesji, a także sprawach organizacyjnych są udostępniane studentom i pracownikom, w tym

nauczycielom akademickim poprzez wewnętrzny system informatyczny ISAPS, a także poprzez stronę główną Uczelni.

8.2).

W procesie zapewniania i doskonalenia jakości kształcenia na kierunku *turystyka i rekreacja* uczestniczą zarówno interesariusze wewnętrzni: studenci, kadra dydaktyczna ocenianego kierunku, organy kolegialne i jednoosobowe Uczelni, jak i interesariusze zewnętrzni. Przedstawiciele studentów oraz nauczycieli akademickich, jako Koordynatorzy Grup Kierunków (powołani na mocy Uchwały Kolegium z dn. 23.09.2014) biorą udział w procesie tworzenia i modyfikacji programów kształcenia, w tym kierunkowych efektów kształcenia. Ponadto poprzez zebrania tzw. zespołów zadaniowych podczas których omawiane są sposoby realizacji założonych efektów kształcenia i ich weryfikacji w ramach poszczególnych przedmiotów. Istotnym elementem procesu weryfikacji efektów kształcenia jest procedura ankietowania studentów dotycząca realizowanego procesu dydaktycznego.

Udział interesariuszy zewnętrznych w procesie budowania kultury jakości jest zapewniony poprzez zwiększenie udziału praktyków w procesie dydaktycznym, a także za pośrednictwem Konwentu Uczelni, który jest organem umożliwiającym włączenie absolwentów i interesariuszy zewnętrznych w proces zarządzania Uczelnią. Składa się z co najmniej 10 członków powoływanych i odwoływanych przez Założyciela, spośród przedstawicieli różnych sektorów gospodarki, administracji, nauki i kultury.

Interesariusze zewnętrzni, a także wewnętrzni aktywizują swoją działalność również w Radzie Interesariuszy ds. opiniowania kształcenia na kierunku *turystyka i rekreacja*. Rada powołana została przez Dyrektora Instytutu w dniu 08.10.2012, a w jej skład wchodzi pracownicy Instytutu - obecnie Katedry, reprezentanci przedsiębiorców, a także studenci. Z przedstawionej do wglądu podczas wizytacji dokumentacji z posiedzeń Rady (13 protokołów za lata 2012-2014) wynika, iż zaproszenie do udziału w posiedzeniach Rady przyjmuje 4-5 osób będących przedstawicielami otoczenia społeczno-gospodarczego. Wskazane jest sporządzanie listy obecności z posiedzeń. Rada jest organem doradczym w zakresie jakości praktycznego kształcenia studentów, szczególnie zapewnienia realizacji zakładanych efektów umiejętności. Na posiedzeniach Rady prowadzone są dyskusje służące pozyskaniu opinii pracodawców w zakresie oceny planów studiów i programów kształcenia, w tym także programów praktyk zawodowych oraz zgodności założonych efektów kształcenia z potrzebami rynku pracy. Posiedzenia Rady odbywają się co najmniej raz w semestrze. Formułowane przez pracodawców opinie oraz analizowane i konsultowane programy kształcenia i plany studiów, a także ich uwagi o zakładanych kierunkowych efektach kształcenia są wykorzystywane do zapewnienia zgodności wiedzy, umiejętności i kompetencji społecznych absolwentów kierunku TiR z oczekiwaniami i potrzebami rynku pracy.

Udział interesariuszy zewnętrznych w procesie budowania kultury jakości jest zapewniony także za pośrednictwem absolwentów poprzez procedurę monitorowania karier zawodowych absolwentów. Do wglądu Komisji przedstawiono dokumentację potwierdzającą stosowanie w/w procedury.

Studenci, stanowiący grupę interesariuszy wewnętrznych, biorą udział w procesie zapewnienia jakości kształcenia na dwa sposoby: bierny (badanie ich opinii) oraz czynny (przez swoich przedstawicieli w organach). W sposób bierny odbywa się to poprzez badania ankietowe, obejmujące część aspektów studiów. W ich ramach odbywają się badania dotyczące oceny zajęć (i nauczycieli), ogólnej oceny Uczelni i oceny efektów kształcenia.

Badania opinii studentów odbywają się wyłącznie w sposób tradycyjny, za pomocą papierowych ankiet. Aktualnie planuje się wdrożyć ankietyzację w formie elektronicznej. Wyniki badań są opracowywane w formie raportów, które następnie są przekazywane władzom Uczelni i jednostek. Zgodnie z informacjami uzyskanymi w trakcie wizytacji, wyniki są podstawą do podejmowania działań, przykładowo rozmów z pracownikami uzyskującymi niezadowolającą ocenę studentów. Zgodnie z uzyskanymi informacjami, wyniki ankietyzacji nie są udostępniane

studentom w żadnej formie, przykładowo przez platformę ISAPS. Nie jest to korzystne, ponieważ całkowity brak dostępu do wyników, nawet w formie uogólnionej, może być demobilizujący dla studentów. Zaleca się udostępnienie studentom wyników badania, nawet w uogólnionej formie, co może mieć pozytywny wpływ na budowanie kultury jakości kształcenia.

W trakcie spotkania z ZO PKA studenci nie wyrażali większego zainteresowania badaniami ankietowymi, ale przyznali, że część z nich je wypełniała. Byli świadomi, że wyniki są analizowane przez Kierownictwo Jednostki, ale nie dostrzegali i nie byli świadomi wpływu ankiet na doskonalenie jakości kształcenia. Zaleca się, aby jednostka informowała studentów o tym, w jaki sposób wykorzystywane są wyniki ankiet oceniających zajęcia. Takie uświadamianie może mieć pozytywny wpływ na budowanie kultury jakości kształcenia. Studenci nie wyrazili również zainteresowania dostępem do wyników ankietyzacji. Podczas wizytacji udostępniono projekt doskonalenia WSZJK: *Udział interesariuszy wewnętrznych w weryfikacji efektów kształcenia (studenci, absolwenci)*, który zostanie wdrożony w 2015 r. Projekt zakłada wyjaśnienie studentom roli badań ankietowych, wyjaśnia kto będzie miał dostęp do wyników ankiet, a także będzie odpowiadał na pytania: co dzieje się z wynikami ankiet oraz czy wypełnianie ankiet ma sens. Inicjatywę takiego podejścia do zwiększenia udziału interesariuszy wewnętrznych w weryfikacji efektów kształcenia w Uczelni należy ocenić pozytywnie.

Czynny udział studentów w procesie zapewnienia jakości kształcenia przejawia się uczestnictwem ich reprezentantów w posiedzeniach Senatu, a także Senackiej Komisji ds. KRK i Efektów Kształcenia. Reprezentanci studentów nie są jednak obecni w Senackiej Komisji ds. Oceny Jakości Kształcenia. Warto rozważyć uzupełnienie składu tych komisji o reprezentanta studentów.

W związku z upływem okresu obowiązywania oceny pozytywnej wyrażonej w Uchwale Prezydium PKA nr 263/2009 z dnia 23.04.2009. Polska Komisja Akredytacyjna po raz drugi oceniała jakość kształcenia na kierunku *turystyka i rekreacja*. W wyniku dokonanej oceny w roku akademickim 2008/2009 wskazano następujące zalecenia:

- W zakresie prowadzonej dokumentacji z procesu dyplomowania:
 - w suplementach do dyplomów stwierdzono, iż: w pkt. II - Informacje o dyplomie ust. 4 – Nazwa i status Uczelni – brakuje informacji o Uczelni i jej statusie – obecnie stwierdza się uzupełnienie tej informacji w punkcie 2.3 suplementu.
 - wskazano na uchybienia w pkt. III – Informacje o poziomie wykształcenia, ust. 3 – Warunki przyjęcia na studia – obecnie zapisy te są prawidłowe w punkcie 3.1 oraz 3.3 suplementu;
 - w pkt. IV- Informacje o treści studiów i osiągniętych wynikach, ust. 3 – wskazane jest uzupełnienie wpisów przy semestrach o rok akademicki – należy stwierdzić, iż nie dokonano powyższego uzupełnienia;
 - forma studiów – poprzednio wpisywano na dyplomie „niestacjonarne zaoczne”, a zgodnie przepisami ustawy formy studiów to stacjonarne i niestacjonarne –stwierdza się, że obecnie zapisy te są prawidłowe
 - W pkt. V – Informacje o uprawnieniach posiadacza dyplomu, ust. 1 – Dostęp do dalszych studiów – wskazane jest wpisywanie możliwości kontynuowania nauki na studiach drugiego stopnia (po ukończeniu studiów pierwszego stopnia) oraz studiów trzeciego stopnia (po ukończeniu studiów drugiego stopnia), a nie jak to jest aktualnie wpisywane „możliwość uzupełnienia kształcenia na studiach magisterskich uzupełniających” – obecnie stwierdza się prawidłowe zapisy zawierające wyżej sugerowane informacje.
- W zakresie procesu dyplomowania zwrócono uwagę na konieczność sprawdzania pracy dyplomowej przed przyjęciem jej przez promotora przez system antyplagiatowy, a zatem w wyniku podjętych przez władze Uczelni i Wydziału działań naprawczych formalnie określono zasady dyplomowania w Regulaminie Studiów (§39-43), Uchwale Kolegium WSG w Bydgoszczy z dn. 24.09.2013 r. w sprawie procesu dyplomowania, a także w Instrukcji Prorektora ds. Kształcenia i Studentów z dn. 07.07.2014 r., zgodnie z którą w §5 ust. 9 wskazano na konieczność podlegania prac dyplomowych sprawdzeniu przez system antyplagiatowy.

W roku akademickim 2013/2014 system antyplagiacyjny w WSG był wykorzystywany wyrywkowo (tylko niektóre prace były sprawdzane). Z uzyskanych informacji wynika, że w obecnym roku akademickim Uczelnia przygotowuje się do jego pełnego wdrożenia zgodnie z wymogami wynikającymi z przepisów.

- W zakresie dokumentacji minimum kadrowego podczas poprzedniej wizytacji wskazano na konieczność uzupełnienia brakujących dokumentów poświadczających uzyskane stopnie naukowe wraz z bieżącą aktualizacją teczek osobowych. W toku obecnie przeprowadzonej wizytacji akta osobowe w oryginałach nie zostały przez Uczelnię udostępnione, w związku z czym nie można ocenić podjętych działań w zakresie aktualizacji teczek osobowych. Ponadto z kserokopii dokumentów przedstawionych do wglądu ZO PKA wynika, iż zasadne jest podtrzymanie zarzutu dotyczącego uzupełnienia dokumentacji osób stanowiących minimum kadrowe o dokumenty poświadczające uzyskanie stopni naukowych za granicą. Można jednak dodać, że po zakończeniu obecnej wizytacji Uczelnia podjęła starania na rzecz uzupełnienia dokumentacji potwierdzającej uzyskanie stopni naukowych za granicą pracowników tworzących minimum kadrowe ocenianego kierunku.
- Niespełnienie wymagań dotyczących relacji pomiędzy liczbą nauczycieli akademickich stanowiących minimum kadrowe a liczbą studentów ocenianego kierunku studiów. Podczas obecnej wizytacji stwierdzono, iż relacja ta jest spełniona, a minimum kadrowe kierunku *turystyka i rekreacja* zostało wyraźnie poszerzone.
- W zakresie organizacji procesu dydaktycznego w poprzednim *Raporcie powizytacyjnym* wskazano potrzebę wyeliminowania zajęć odbywających się do późnych godzin wieczornych oraz wykładów prowadzonych przez osoby nie posiadające co najmniej stopnia naukowego doktora. Podczas obecnej wizytacji tylko częściowo uwagi te zostały uwzględnione – zajęcia/wykłady prowadzone przez pracowników bez stopnia naukowego doktora zostały w znacznym stopniu wyeliminowane i odbywają się wyłącznie za zgodą Rady Wydziału. Nadal jednak studenci niestacjonarni zwracają uwagę na dużą koncentrację zajęć podczas niektórych zjazdów.

Tabela nr 1 Ocena możliwości realizacji zakładanych efektów kształcenia.

Zakładane efekty kształcenia	Program i plan studiów	Kadra	Infrastruktura dydaktyczna/biblioteka	Działalność naukowa	Działalność międzynarodowa	Organizacja kształcenia
wiedza	+	+	+	+	+	+
umiejętności	+/-	+	+	+	+	+
kompetencje społeczne	+	+	+	+	+	+/-

+ - pozwala na pełne osiągnięcie zakładanych efektów kształcenia

+/- - budzi zastrzeżenia- pozwala na częściowe osiągnięcie zakładanych efektów kształcenia

- - nie pozwala na osiągnięcie zakładanych efektów kształcenia

Ocena końcowa 8 kryterium ogólnego

w pełni

Syntetyczna ocena opisowa stopnia spełnienia kryteriów szczegółowych

8.1) Wydział Studiów Stosowanych stosuje przejrzystą strukturę zarządzania kierunkiem *turystyka i rekreacja*. Stosowany Wewnętrzny System Zapewnienia jakości zarówno na poziomie Uczelni, jak i Wydziału zapewnia podnoszenie jakości kształcenia na Wydziale. Podział kompetencji dotyczących ewaluacji jakości kształcenia jest właściwy. Nadzór nad funkcjonowaniem WSZJK na Wydziale sprawuje Dziekan, Prodziekani, Dyrektorzy Instytutów/Katedr. Przyjęte procedury doskonalenia programów kształcenia są wystarczające. Procedury te powinny objąć także plany i programy praktyk zawodowych.

8.2) W procesie zapewnienia i doskonalenia jakości kształcenia na kierunku *turystyka i rekreacja* uczestniczą zarówno interesariusze zewnętrzni, jak i wewnętrzni. Przyjęte rozwiązania i powołana Rada Interesariuszy ds. opiniowania kształcenia na kierunku *turystyka i rekreacja* działająca od października 2012 r. pozwala modyfikować programy kształcenia. Zaangażowanie studentów w doskonalenie jakości kształcenia jest stosunkowo słabe, ale przygotowany projekt dotyczący zwiększenia udziału interesariuszy wewnętrznych w weryfikacji efektów kształcenia pozwoli zwiększyć to zaangażowanie na Wydziale.

9. Podsumowanie

Tabela nr 2 Ocena spełnienia kryteriów oceny programowej

L.p.	Kryterium	Stopień spełnienia kryterium				
		Wyróżniająco (6)	W pełni (5)	Znacząco (4)	Częściowo (3)	Niedostatecznie (2)
1	Koncepcja rozwoju kierunku		X			
2	Cele i efekty kształcenia oraz system ich weryfikacji		X			
3	Program studiów		X			
4	Zasoby kadrowe		X			
5	Infrastruktura dydaktyczna	X				
6	Prowadzenie badań naukowych		X			
7	System wsparcia studentów w procesie uczenia się		X			
8	Wewnętrzny system zapewnienia jakości		X			

Efekty kształcenia kierunku *turystyka i rekreacja* studiów pierwszego i drugiego stopnia realizowanych w formie studiów stacjonarnych i niestacjonarnych w ogólnoakademickim profilu kształcenia w Katedrze Gospodarki Turystycznej na Wydziale Studiów Stosowanych w Wyższej Szkole Gospodarki w Bydgoszczy odnoszone są do obszaru *nauk społecznych, nauk przyrodniczych i nauk medycznych i nauk o zdrowiu oraz nauk o kulturze fizycznej*. Efekty na studiach pierwszego stopnia odnoszą się w 40% do obszaru *nauk społecznych* i w 40% do obszaru *nauk przyrodniczych*, natomiast na studiach drugiego stopnia dominujące znaczenie ma obszar *nauk przyrodniczych* (43%). Odniesienie kierunkowych efektów kształcenia do dziedzin naukowych i dyscyplin jest prawidłowe. Minimum kadrowe kierunku jest spełnione dla zakładanego poziomu studiów i profilu kształcenia. Opis efektów kierunkowych i przedmiotowych jest zrozumiały i mogą one być weryfikowane. Dokumentacja programu i planu studiów, włącznie z sylabusami poszczególnych przedmiotów, jest kompletna.

Koncepcja kształcenia kierunku *turystyka i rekreacja* jest powiązana z misją rozwoju Uczelni, przyjętymi celami rozwoju Wydziału Studiów Stosowanych i celów strategicznych Instytutu Gospodarki Turystycznej i Geografii, który został przekształcony w Katedrę Gospodarki

Turystycznej. Koncepcja kształcenia jest wystarczająco powiązana z potrzebami lokalnego rynku pracy, a perspektywy rozwoju kierunku zidentyfikowane przez pracowników Katedry koordynującej zostały zidentyfikowane prawidłowo i dobrze określają zapotrzebowanie na specjalistów kierunku na rynku pracy.

Elementy procesu dydaktycznego kierunku *turystyka i rekreacja* godne pochwały:

- 1) Efekty kierunkowe sformułowano prawidłowo i są one zrozumiałe dla prowadzących i dla studentów. Mimo, że kształcenie odbywa się w profilu ogólnoakademickim Uczelnia przewiduje w programie realizację praktyk zawodowych, które pozwalają osiągnąć i podnieść jakość zakładanych efektów umiejętności w ramach kierunku.
- 2) Koncepcja kształcenia jest dobrze powiązana z programem studiów, a w większości także z treściami poszczególnych przedmiotów.
- 3) System oceny efektów etapowych i końcowych jest prawidłowy, ale analiza wybranych prac etapowych wykazała braki w archiwizacji, a także pewne nieprawidłowości w ich przeprowadzaniu.
- 4) Pozytywnie należy ocenić realizację praktyk studenckich oraz możliwości indywidualizacji programu kształcenia, a także opiekę dydaktyczną i materialną oferowaną studentom, w tym także studentom z niepełnosprawnościami.
- 5) Wysoko należy ocenić nowoczesną, wielofunkcyjną bazę dydaktyczną, a także jej dostosowanie do potrzeb osób niepełnosprawnych.
- 6) Wewnętrzny System Zapewnienia Jakości został opracowany wnikliwie i pozwala stosować procedury umożliwiające doskonalenie jakości kształcenia oraz modyfikowanie sylabusów poszczególnych przedmiotów. Udostępnione dokumenty, protokoły potwierdzają skuteczność systemu.

Zidentyfikowane zastrzeżenia wraz z zaleceniami:

- 1) Zaangażowanie studentów, a także absolwentów kierunku TiR w opiniowanie programów kształcenia wydaje się być niewystarczające. Wskazane jest przyspieszenie prac nad organizacją szkoleń dla studentów na temat znaczenia badań ankietowych. Wskazane jest ograniczenie nadmiernej koncentracji zajęć podczas niektórych zjazdów na studiach niestacjonarnych, a także zwiększenie nadzoru nad realizacją seminariów dyplomowych.
- 2) Należy zapewnić większe możliwości wykorzystywania opinii absolwentów kierunku o wymaganiach rynku pracy i wykorzystywania tych opinii do doskonalenia oferty dydaktycznej.
- 3) Należy rozważyć przygotowanie dokładnych opisów sylwetek absolwentów poszczególnych specjalności. Wskazane jest też podjęcie dyskusji o ewentualnym ograniczeniu liczby (dotychczas dziewięciu) specjalności na drugim stopniu studiów. Jak wynika z analizy treści przedmiotów specjalnościowych różnice między specjalnościami są niewielkie.
- 4) Procedurą doskonalenia programów należy objąć także plany i programy praktyk zawodowych, pożądane jest też wyeliminowanie wskazanych powyżej uchybień formalnych wskazanych w odniesieniu do dokumentacji minimum kadrowego. Należy przyspieszyć prace nad wdrożeniem pełnego systemu antyplagiatowego w odniesieniu do prac dyplomowych.

W odpowiedzi na raport powizytacyjny ZO PKA akredytacji programowej kierunku *turystyka i rekreacja* na Wydziale Studiów Stosowanych Wyższej Szkoły Gospodarki w Bydgoszczy, przeprowadzonej w dniach 11-12 kwietnia 2015, Uczelnia przygotowała wnikliwą i wyczerpującą odpowiedź. Do wszystkich uwag zgłoszonych w raporcie Uczelnia przedstawia konkretne wyjaśnienia. Uczelnia wskazuje też podejmowane na bieżąco działania podnoszące jakość kształcenia na ocenianym kierunku. Po zapoznaniu się z odpowiedzią Uczelni z dnia 06.07.2015 r. można podtrzymać pozytywną opinię w zakresie poszczególnych kryteriów oceny programowej kierunku *turystyka i rekreacja*.

Ocena spełnienia siedmiu kryteriów akredytacji programowej, w tym wszystkich wiążących, na poziomie *w pełni*, a jednego kryterium na poziomie *wyróżniająco*, pozwala rekomendować PKA udzielenie akredytacji kierunku *turystyka i rekreacja* prowadzonego przez Wydział Studiów Stosowanych Wyższej Szkoły Gospodarki w Bydgoszczy w profilu ogólnoakademickim na poziomie studiów pierwszego i drugiego stopnia w formie studiów stacjonarnych i niestacjonarnych bez żadnych zastrzeżeń.